

Izpodbijati tedaj ne bodete mogli zaključka, ki ga sklepam iz tega, da ona nemška kultura, s katero že dolgo časa in v toliki meri osrečujete koroške Slovence, ni bila v stanju pomagati jim do višine povspevajočega se vrstnega gibanja. (Odobranje na desnici.)

Hud je boj in težaven, ki ga bijemo ravno za Koroško. Prepričani pa smete biti, da bomo vstrajali v tem boji, in, sicer edino le zaradi tega, ker smo prepričani o pravičnosti njegovi (Živahno odobranje na desnici.)

Moram končati. Žalibog se moram odpovedati veselju, da bi odgovoril gospodu poslancu dr. Mengerju v političnem oziru. Kako v izobilji je poudil hvaležnega gradiva, ako se na primer sklicuje na to, da je prostostne postave dala ona (leva) stran.

Da, dala, to je res, toda držala se jih in jih izvrševala, to je pa vse kaj drugega. (Živahno odobranje in ploskanje na desnici.)

Dali ste člen XIX, toda tako, kakor ste ga izvršili, pa ni vreden papirja, na katerem je bil tiskan. (Odobranje in ploskanje na desnici.)

Gospod poslanec Menger pravi, da je prva dolžnost, napraviti narodnostno postavo. Zdi se mi, da je bilo treba dolgo časa, predno je prišel do tega prepričanja. Državni temeljni zakon je iz leta 1867, njegova stanka je imela absolutno večino do leta 1879. in v dvanajstih letih njenega obstanka jej ni prišlo na misel, ustvariti to vzajemno jamstvo za naše politične prostosti. Narodnostno postavo, pravim, in ne zakon, ki se tiče državnega jezika. Zoper državni jezik in dotično postavo se bomo bojevali, ker smo v tem oziru bolj ustavoverni, kakor ona (leva) stranka. (Živahno odobranje na desnici.) Baviti se ne morem dlje časa z gospodom poslancem Mengerjem ter si bodem dovolil le še sklepčno opazko.

(Dalje nasl.)

Govor poslanca Kluna

v državnozbornski seji dne 21. marca t. l.

Visoka zbornica! Po sijajnih razpravah gospoda predgovornika (dr. Beera) sem tembolj v zadregi, ker nikakor ni bil moj namen, govoriti o verski šoli; kajti kar se tiče moje ožje domovine, Kranjske, pritoževati se nam hvala duhu in taktu večine naših učiteljev, ni treba.

Dežela naša je vrlo katoliška, učitelji naši so večinoma sinovi kmetskih, katoliških družin; ta katoliški duh prineso seboj, poznajo važnost, katero pripisuje prebivalstvo versko-nravni vzgoji svojih otrok, ter se ravno zaradi tega najskrbneje trudijo, da ne bi žalili verskega duha, verskega čuta otrok, marveč da bi ga najvestneje gojili.

Ne tajim, da je tudi v drugih deželah mnogo takih učiteljev, trdil bi celo, da večino učiteljev navdajajo isti čuti, vodijo iste namere.

Toda po sedanjem šolskem postavodajalstvu je pa vendar mogoče, da se na šolah za katoliške otroke nastavijo učitelji drugih veroizpovedanj, mogel bi imenoma navesti take šole, da, celo sklicavati bi se mogel na dunajsko mesto, kjer so, kakor veste, v mnogih šolah, katere v večini obiskujejo katoliški otroci, židovski učitelji nastavljeni. Po mojem mnenju bi moralo zakonodajalstvo obrachati pozornost na to, da bi se to onemogočilo, da bi tedaj dobili katoliški otroci katoliške učitelje, protestantski otroci protestantske učitelje, židovski otroci židovske učitelje itd.

Kake težave to napravlja in kolike neprilichnosti iz tega vzrastejo za vzgojo, omenjal je nekoliko že prečastiti gospod poslanec za Hartberg v svojem govoru. Navesti bi mogel še več vzgledov, ki so se v najnovjšem času pripetili v naši sosednji deželi, na Koroškem.

Pripoveduje se namreč tu v nekem slovenskem listu o dveh učiteljih, ki sta se izjavila v navzočnosti župana, načelnika okrajnemu šolskemu svetu, in okrajnega šolskega nadzornika tako, da se nikakor ne more odobravati.

Zaukazala se je v tem oziru dne 19. februarja preiskava, ki je pokazala, da se ni samo tako izjavil jeden izmed napominanih učiteljev, kakor je to povedal dotični list, marveč da je kriv še mnogih drugih težkih prestopkov. Lahko bode sedaj umeli, da stariši, ki vidijo take prikazni, niso zastonj v skrbeh, ako morajo takim učiteljem zaupati svoje otroke, katere doma čuvajo kakor punčico v očesu, zaradi tega se pa tudi ne morete čuditi, da postajajo posebno mej kmetskim prebivalstvom klici po verski šoli vedno pogostejši in da se bo moralo zakonodajalstvo resno pečati s to zadevo. Katoliško ljudstvo hoče imeti versko šolo ter jo bo tudi dobilo, naj se gospodje nasprotne strani upirajo zoper to, kakorkoli hočejo, naj navajajo še take pretnje, kakor smo jih že čuli v tej visoki zbornici, da bomo namreč zoper njo na oni (levi) strani našli opozicijo, kakeršne še ni videla ta visoka zbornica.

(Dalje nasled.)

Trgovska in obrtniška zbornica.

(Dalje.)

XI. Gosp. zbornični svetnik Jernej Žitnik poroča, da je c. kr. deželna vlada z dopisom z dne 15. februarja 1889, šte. 2035 poslala zbornici „Ustanovilo za okrajno bolniško blagajnico v Ljubljani“ in „Ustanovilo za okrajno bolniško blagajnico na Vrhniki“, ter jo povabila, naj se izreče v zmislu § 14. zakona od 30. marca 1888. o zavarovanju delavcev glede kake bolezni. Prva obsega sodni okraj ljubljanske okolice, drugi sodni okraj vrhniški.

Nasproti temu pa jim ni lepo in se ne strinja z njihovo nravnostjo, če bi se udova v drugič omožila. No danes so se Japonci tudi v tem nekoliko spremenili. Ako udova še nima 25 let, tedaj jej uže odpuste, če se v drugič omoži. Stare, premožne udove ostanejo pri rodovini svoje, ako je nimajo, posinjajo tujega dečka, kateremu ob svojem času prepuste dom in premoženje. Za ubožne udove so posebne hiše pri templjih, ki jih nadzorujejo nune; tu prežive udove brezskrbno ostala leta izročivši deco sorodnikom, ali pa poštenim rokodelcem, da se izučijo pri njih.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Govor poslanca Šukljeja

v državnozborni seji dne 28. februarija t. l.

(Dalje.)

Mnogo sem pričakoval od letošnje proračunske razprave. Včerajšnji uvodni članek v „Neue Freie Presse“, ki je vendar glasilo „združene nemške levice“, je bil pa tudi popolnoma po tem, da je zbujal najprenapetjše nade.

Z neusmiljenimi besedami se je pretilo; toda to smo že mnogokrat čuli, da bi bili za kaj takega še občutljivi; toda sklicevanje na goreče smolnate vence, ki bodo leteli s klopi vladi nasprotne stranke na ministersko klop (živahna veselost na desnici), napravilo me je jako radovednega. Obžalujem s svojega stališča, da se ni zadostilo moji radovednosti. In marsikatero izjavo, ki smo jih čuli na pr. od gospoda poslanca Scharschmieda, nikakor niso dišale po grozovitosti (veselost na desnici.) Doneli so marveč, kakor tiho zdihovanje poljubezni. (Veselost in prav dobro na desnici.) No, pustimo to! Iz vseh vaših govorov, akoravno so bili jako različni po oblikah, čula se je jasno vodilna misel, da namreč gospodarstvo v Avstriji ne pristuje nemškemu rodu, marveč le delu njegovemu, nemško-liberalni stranki. (Prav res! na desnici.)

Navajali so se za to razni razlogi. Kakor pri vrstivni setvi, je tudi tukaj različno vrtenje. (Veselost na desnici.) Pred vsem se je poudarjalo, da morajo Nemci vladati, ker je to njihovo pridobljeno in priboreno pravo. Drugokrat se je zopet reklo, da morajo Nemci gospodovati v interesu države, in letos je gospod poslanec Carneri celo iznašel nov vzrok, da tirjajo nemško gospodarstvo vojne razmere, ker vendar militarizem nadvladuje sedanji položaj. (Veselost na desnici.)

Gospoda moja! To je za-me le dokaz, da ima liberalna stranka poleg mnogih izvrstnih lastnosti tudi eno veliko hibo, to namreč, da jej manjka razumevanje zgodovine, da ne znajo soditi o tem, kar je postalo

zgodovinsko, in v tem zmislu vrejevati svojih dejanj. (Odobranje na desnici.) Stari Salust že je v prvem poglavju h „katilinarični zaroti“ pravo pogodil, ko je rekel: „Nam imperium facile his artibus retinetur, quibus initio partumest“. Kdo izmed vas mi more dokazati, da je tako navstala Avstrija, ker si je nemški rod z mečevo ostrino podjarmil ostale narode? Avstrija je navstala potom prostih pogodb (odobranje na desnici), s tem, da so se združile že obstoječe, več ali manj na narodni podlagi vrejene države v eno celoto, in to je takrat skoraj gotovo povzročilo iztočno vprašanje, strah pred turško silo. (Odobranje na desnici.) Posamezne države so se oklenile eno druge, da ohranijo svojo krščansko omiko in narodno svojstvo pred turškim barbarstvom.

Zasluga habsburske hiše je — in iz tega izvira ona trdna in neomahljiva zvestoba avstrijskih narodov do cesarske hiše — da se je izvršila, utrdila in do današnjega dne ohranila ta zveza. Vi, gospoda, pa si mislite drugače organizacijo Avstrije. Vi hočete uporabljati na avstrijsko monarhijo vladno metodo dandanašnjih enonarodnih držav, ne da bi pri tem pomislili, da se je ta poskus ponesrečil že v teku zgodovine. Poskusilo se je to v dobi prosvetnega absolutizma in v poznejših letih absolutistične dobe, ko je zginila prosveta in ostal absolutizem. Ako se to ni posrečilo v časih, ko so spali narodi, kako hočete to doseči sedaj, ko so se zbudili narodi (odobranje na desnici), ko vlada narodnostna ideja ter smo za trdno sklenili, zoper vsakogar obvarovati in braniti svoje narodno svojstvo. (Živahno odobranje in ploskanje na desnici.)

Nasvetovala so se vam v novejšem času nova pota. Ne vem, ali boste hoteli hoditi po njih. Menim pa in to vsaj verujem. Večina, kakor se je tukaj sešla, zrcalo avstrijskih razmer, zapustila ne bo svojega starega tira ter se bo slej kakor prej bojevala za ono Avstrijo, kakor si jo mi predočujemo, za Avstrijo, ki je pravična vsem svojim narodom, ki spoštuje tudi njihova verska prepričanja (odobranje na desnici) in ki nam je vsem zavetišče v teh težavnih časih.

V tem smislu, gospoda moja, sklepam ter priporočam, da se preide v nadrobno razpravo. (Živahna veselost in ploskanje na desnici. — Govorniku čestitajo z mnogih strani.)

Govor poslanca Kluna

v državnozborni seji dne 21. marca t. l.

(Dalje.)

„Freie Stimmen“ na Koroškem so za ta slučaj obetale odpad od katoličanstva. Ljudje, katere v verskem oziru vodijo taka načela, so itak že popolnoma mlačni. Katoliška cerkev vsled njihovega odpada ne izgubi ničesa, kakor tudi protestantska ne bo ničesa pridobila.

Za take ljudi veljajo besede Kristusove, katere je nedavno v tej visoki zbornici izrekel vodja nasprotne stranke „Naj le gredo, slepci so in vodijo slepce, ako pa slepec vodi slepca, oba v jamo padeta“. V našem prepričanju, da je verska šola potrebna, nas pa tudi vsi dosedanji govori niso mogli omajati ali premotiti.

Dovolite mi, da se nekoliko oziram nanje ter pred vsem bavim z neposrednim gospodom predgovornikom. Rekel je mej drugim, da se katoliška cerkev v Avstriji ne more pritoževati zaradi svojega položaja. Res je sicer, da nismo imeli kulturnega boja, toda ko bi bilo šlo po mišljenju in po volji častite nasprotne stranke posebno v onem času, ko je še imela tukaj večino, prizanešen bi tudi Avstriji ne bil ostal tak kulturni boj, kakoršen je morala doživeti Prusija; da se ni tako zgodilo, zahvaliti se nam v resnici nasprotni stranki, marveč višji volji. (Res je! na desnici.)

Častiti gospod poslanec se je skliceval na nekega moža na Kranjskem, ki si je pridobil za vravnanje kranjskega šolstva velike zasluge, in se je izjavil, naj se duhovščina zaveže, da se bo potegovala za šolo, namesto da od nje ljudi odvrča s pretenjem pekla. Treba je vedeti, kako se poroča o razmerah v jedni ali drugi deželi. Vzemite le pritožbe, s katerimi nasprotna stranka tarna zoper naše sedanje šolske razmere, in videli bodete da vse te tožbe zginejo v nič pri pravi luči.

Gospod poslanec se je skliceval na Tomaža Akvinskega, ki je rekel, da pristuje „ordinare de studio“ deželnemu knezu. Svetega Tomaža Akvinskega nimam pri roki, da bi primerjal zvezo tega izreka z njegovimi ostalimi razpravami, naglašal pa bi, da je imel Tomaž Akvinski vedno pred očmi krščansko državo, kateri more brez skrbi in bojazni prepustiti tudi vreditev ljudskega šolstva, kajti po njegovem mnenju ni medverske ali brezverske države, krščanska država bo pa gotovo ljudsko šolo vredila na verski podlagi.

Gospod poslanec je nadalje trdil, da je šola izključno državna. Tu bi se že raje pridružil včerajšnjemu govorniku, ki je rekel, da je šola narodova, oziroma deželna, kajti država ne plačuje troškov za ljudsko šolo. Ako vzamemo v roke proračun, najdemo, da znašajo državni troški za ljudsko šolo le 1,703.056 gld. Večji del troškov trpe dežele in temu primerno moral bi njihov glas imeti vpliv na vrejevanje ljudskega šolstva.

Topli priziv, kateri je obračal častiti gospod poslanec do mladih duhovnikov, ko jih je rotil, naj se ogibljejo protižidovskih smotrov, ima menda svoj izvir v potrtosti častite nasprotne stranke po izidu dunajskih volitev. (Klici na levici: O joj!) Bile so to prazne besede, ki nikakor ne zadevajo katoliškega duhovništva in ki ne dokazujejo ničesa. (Razburjenost na levici.)

Iznenadilo pa me je in moram najodločneje protestovati zoper umevanje, kakoršno nam je častiti gospod poslanec razkril o našem božjem Odrešeniku in apostolih. Čuli smo že nedavno oznambo Kristusa in krščanstva,

ki naravnost nasprotuje razlaganju, kakoršno imajo katoliški kristjanje o Kristusu in krščanstvu.

Katoliku Kristus ni žid, marveč Sin božji, druga oseba v sv. Trojici, Bog in človek ob enem, v njem vidi svojega Rešenika, svojega Odrešenika, svojega Izveličevalca. (Klici na levici: Ali je temu kdo oporekal?)

(Dalje nasled.)

Naši dopisi.

Z Dunaja dne 5. maja. — Katoliški Dunaj, volitve v okrajne odbore, Gautsch. — Danes obhajajo Francozi uradno stoletnico velikanskega prevrata političnega v letu 1789, in pomenljivo je, da ima danes tudi Dunaj za seboj teden, ki kaže kako velikanski prevrat se je tukaj dognal že samo v teku zadnjih 10 let. Z letom 1861. pričelo se je prosto politično gibanje, državni temeljni zakoni z leta 1867. pričajo, da se je prostost takrat resno nameravala za vse narode širne Avstrije, pa 1873. leto je kazalo, da so ono prostost porabili nemški liberalci samo zase, za svoje dobičkarije in pa v razcepljenje drugih narodov in v škodovanje krščanske vere in cerkve.

Prišel je grozoviti gospodarski polom in v vsi nagoti pokazala se je grda dobičkaželjna spridenost židovsko-liberalne stranke. Ljudje so spregledavali bolj in bolj in ne solzice se ni pretočilo ko je 1879. leta prevzel krmilo države grof Taaffe.

Ta mož ni nastopil kot strankar, temveč še danes kaže z dejanjem, pa tudi zagotavlja z besedo, da sicer obsoja vse napake prejšnjih vlad, da po moči hoče vstrezati vsem narodom, da hoče združiti vse avstrijske narode v krepko državo, da pa tudi v tej prihranjuje odlično, ako ne najodličnejše mesto, za Nemce avstrijske.

Dunaj je veliko, v resnici mednarodno mesto, dosedanji zastopniki dunajski pa so bili do zadnjih let izključno vzeti izmed prejšnje židovsko liberalne stranke, ker ta ima v svojih omarah največ denarja in vrh tega ima še danes skoraj brez izjeme v svojih rokah vse dunajsko časništvo. — Žid sicer na Dunaji ni bil nikdar priljubljen, toda dobri tukajšnji kristjani smatrali so za zapoved liberalizma — prenašati vodstvo — izključno vodstvo židovsko in marsikoga v prejšnji dobi odgojenega bilo je sram, javno spoznati se za kristjana ali celo katolika, naravno, ker čital je lahko vsak dan v židovskih listih, da „vera je vraža“, in zasramovan, očitno zasramovan bil je v časnikih vsak, kedor bi se bil drznil v dejanji, izrekoma v političnem dejanji, kazati od židovstva neodvisnega kristijana. Nasproti pa se je glasno ploskalo onim in stavljali so se za izglede oni, ki so „tudi-kristjani“ vlekli z žido-liberalci. Takih nahaja se še danes v vsih vrstah človeške družbe; najslabeje pa, naravno, tako ravnanje pristaja kmetu in

ponska ustanavljati tudi bolnice s pomočjo evropskih zdravnikov.

Vkljub vsemu temu je v Japonskej dosta privilegovanih prosjakov, kateri prosijo z zakrito glavo, da bi jih ne spoznali. Ti prosjaki so zvečine bivši uradniki državni, ali drugi svoje dni dosta imenitni gospodje, kateri so bili radi gotovih prestopkov odstavljani ter so ob enem zgubili tudi svoje dostojanstvo in imetje. Njim je dovoljeno prositi kjerkoli hočejo in ljudje jim radi delé.

Šolstvo je v Japonskej izborna urejeno. Po mestih je dovolj osnovnih šol, javnih in zasebnih, katere dobivajo podporo od občine, ali od premožnih zasebnikov, tako da z malimi stroški se more tudi deca ubogih roditeljev vsega potrebnega naučiti. Po manjših vaseh, kjer ni nastavljenih učiteljev, uče duhovniki, ali nune brezplačno, tako da je komaj dobiti Japonca, ki bi ne umel čitati in pisati. Deca začne hoditi v šolo s šestim letom in hodi do šestnajstega. Uči se nastopnih predmetov čitanja, pisanja, računanja, npravouka i. t. d. Deca premožnih roditeljev se uči tudi borenja in plavanja, matere pa uče same doma hčere šivati, in drugih ročnih del. Po nekodi jih nadomeščajo udove, ki takošen poduk smatrajo kot svojo dolžnost. Petja, godbe in plesa se uči mladina japonska v zasebnih ustavih. S šestnajstim letom se učenje završuje.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Govor poslanca Kluna

v državnozbornski seji dne 21. marca t. l.

(Dalje).

Prvo krščansko zakonodajstvo Nemčije tedaj pod Karolom Velikim se naslanja na vse druge predmneve, kakor starorimsko malikovalsko pravo, katero je včeraj tako toplo zagovarjal nemško-narodni poslanec Lippert.

Nadalje je rekel isti gospod poslanec, da je cerkev ker je hotela naložiti svoj denar, kupovala kmetije in ž njimi tudi kmete. Listine s katerimi je hotel to dokazati, ostal nam je seveda dolžan, in morebiti bi iste ne bile tega dokazale, kar je trdil, marveč ravno nasprotno, in pokazale, da so se kmetje premnogokrat prostovoljno podvrgli cerkveni gosposki, in sicer zaradi tega, ker se jim je pod to gosposko vedno dobro godilo, kakor to že pravi stara prislovica: Pod krivo palico je dobro živeti.

Tudi preganjanje in zažiganje židov seveda ni smelo izostati, in čudil sem se le, zakaj ni morala v boj tudi španjska inkvizicija.

Prav res je, da so bili židje denarni mešetarji, carinski najemniki in finančni služabniki knezov, da so za varstvo, katero so vživali, s strani knezov, neposrednje v knežje dvorne blagajnice plačevali velike svote

in da so jih ravno zaradi tega negovali in redili knezi. Ljudstvo pa je takrat o židovskem prebivalstvu imelo vse drugačne nazore in zaradi tega se ne smemo čuditi, ako si je moral v mnogih slučajih narod sam pomagati. Zgodovina pa dokazuje in tudi židovski zgodovinopisci ne morejo tajiti, da ta preganjanja židov niso imela svojega vira v predbacivni netoleranciji katoliške Cerkve, marveč da so židje imeli pri takih preganjanjih ravno najvarnejše zavetje pri katoliški duhovščini.

Gospod poslanec je tudi govoril o škofih, ki so si že naprej dali darovati hiše židov, katerim je bila namenjena smrt v ognji. Mogoče je, da so bili v srednjem veku tudi nekateri duhovniki protižidovski, kakor so dandanes mej protižidovi baje tudi profesorji; toda gospod poslanec nam je ostal dolžan navesti imena onih, ter nam ni dal priložnosti, da bi si bili ustvarili pravo sodbo v vsakem posameznem slučaju, kar je povedal; kajti škofov v Mogunciji in Koloniji je bilo več, nego jeden, imenovati bi bil moral tedaj natanko dotičnike. Mogoče bo prišel gospod poslanec nekega dne celo s trditvijo, da se vse to, kar sem govoril glede vplivanja krščanstva, ne sme pripisovati katoliški Cerkvi, marveč morda modrosti kakega dandanašnjega profesorja, kar bi mu pa bilo pač težko dokazati, posebno tedaj, ako bi hotel trditi, da smodnika ni iznašel katoliški mnih, marveč ta ali oni novošegni nemški profesor. (Veselost na desnici.)

Dovolite mi sedaj, da preidem k drugemu gospodu poslancu, ki je včeraj govoril v tej visoki zbornici. Razprave gospoda poslanca za Hartberg so bile tako jasne in tako sijajne, da so mu morale popolnoma soglasno pritrditi vse stranke na desnici te visoke zbornice (Tako je! na desnici), in menim, gospoda moja, tudi na levici je bilo mnogo takih, ki so si vzlic navideznemu protivnemu vedenju mislili v srcu: Princ Liechtenstein ima prav. Vendar pa se je tem jasnim razpravam včeraj tukaj oporekalo. Gospod poslanec dr. Gregr sicer ni mogel tajiti, da se šola, kakor jo je imel v mislih in jo popisal knez Liechtenstein, ne more grajati, da, da bi se moralo predlogu celo pritrditi s samoupravnega stališča. Rekel pa je, da to, kar je povedal predlagatelj, ni odkritosrčno; klerikalna stranka se dela tako pohlevno le toliko časa, dokler ni v posesti oblasti; potem pa deluje s sovraštvom in nestrpnostjo. V dokaz se sklicuje na zgodovino svoje domovine, na one stoletne boje, ki so pretili vreči narod njegov v odprti grob. Po mojem mnenju je tu mislil husitske boje in tridesetletno vojsko, ki so v istini provzročili veliko opustošenje lepe češke dežele. Menim pa, da ima ravno častiti gospod poslanec dr. Grègr najmanj uzroka za take pritožbe. V dokaz temu hočem kot pričo navesti zoper njegove razprave zopet moža, ki je srdit sovražnik katoliške Cerkve, pristaš in učenec Dölingerjev, namreč starokatoliškega profesorja Friedricha, ki piše o Husu nastopno: „Na čast vedi bodi rečeno, le globokejše in resnejše zgodovinopisje o Husu daje spričevalo resnici, da ravno protestantskim zgodovinarjem pristuje v tem oziru največja

zasluga. Dela takih mož bodo še poznejšim rodovom spričeval, da tudi v našem času ni manjkalo prave ocene Janeza Husa in njegovih pristašev, poveličevalni ga spisi in slike bodo pa dokazovali površnost brez dna, ki označuje dandanašnji čas in naše olikano občinstvo.“

Gospod poslanec Gregr, ki nam je včeraj pripovedoval, da ga je ranjki pater Greuter nazivljal „husita“, in kateri ta naslov menda smatra častnim, ima po mojem mnenju, kakor pravi Friedrich, tudi del te površenosti brez dna, ker skoro gotovo ravno tako malo pozna nauk Husov, kakor katoliški katehizem; Husovi nauki so morali na Češkem provzročiti socijalni prevrat in imeti za nujno posledico husitske vojske; teh naukov tukaj ne bodem razpravljaj, ker se nisem namenil predavati veronauk. Omenil pa bodem le jeden teh naukov, kateremu jedro je to, da nobeden, niti papež, niti cesar, ne smeta zase zahtevati pokorščine, dokler ju teži smrten greh. Že prijatelji Husovi so mu očitali, da mora pri tem nauku prenehati vsak red v trgovini in menjavanju, občevanju in opravilih, pri prisegah in podložnosti. Že takrat je vzbudilo začudenje, da zgubi kralj, ako pade v greh, gradove, mesta in celo kraljestvo svoje, da smejo posvetni gospodje grešnim dnhovnikom po svoji previdnosti jemati njihova posestva in da sme z isto pravico tudi kmet tirjati za-se posestva grešnih kraljev in posvetnih gospodov.

(Dalje nasled.)

Trgovska in obrtniška zbornica.

(Dalje)

XIII. Gospod zbornični predsednik Vaso Petričič poroča, da se je za ustanove, katero so deželni odbor, občinski svet ljubljanski, Kranjska hranilnica in pa trgovska in obrtniška zbornica razpisali, oglasilo pri vodstvu c. kr. strokovnih šol v Ljubljani 21 učencev lesne strokovne šole in 35 učenk na strokovni šoli za umetno vezenje in čipkarstvo. Prošnje učencev na c. kr. strokovni šoli za lesni obrt bodo vse uslišane, ako slavna zbornica pritrdi nasvetom odsekov, na učenke se pa ni moglo na vse ozirati, ali tudi med temi prositeljicami jih bo le 6, katere ne bodo dobile nobene ustanove, ali tudi od teh 6 bodo se najbrž še trem ustanove od druge strani podelile. Odseka posvetovala sta se o prošnjah natančno in nasvetujeta z opomnjo, da bode poročevalec dal razjasnila, ako bi jih kdo želel: Slavna zbornica naj podeli ustanove naslednjim: 1) Cibru Franu iz Matene 50 gld; 2) Črnetiču Antonu iz Knežaka 30 gld; 3) Črnetu Karolu iz Litije 30 gld; 4) Golobu Franu iz Glinec, 5) Langofu Antonu in 6) Vrtniku Aleksandru iz Ljubljane po 25 gld; 7) Brili Ivanki 25 gld; 8) Jak Ivanki 50 gld; 9) Krsnik Zorki 30 gld; 10) Leskovic Matildi 30 gld; 11) Magister Amaliji in 12) Muzlovič Mariji po 25 gld; 13) Primožič Mariji 30 gld;

Poročevalec omenja le še, da sta dobila učenca Črnetič Anton in Črne Karol uže ustanovi po 50 gld; in to prvi od Kranjske hranilnice, drugi pa od občinskega sveta ljubljanskega, tako da bosta odslej imela vsak ustanovo za 80 gld.

Ko gospod poročevalec še konečno nasvetuje: Zbornica naj izplača ustanovni znesek v dveh obrokih vodstvu c. kr. strokovnih šol, katero naj pozneje potrdila prejemnikov predloži, — sprejmeta se oba predloga jednoglasno.

XIV. Gospod zbornični svetnik Vaso Petričič poroča, da je c. kr. deželno sodišče javilo, da je od trgovcev, katere je predlagala zbornica za deželnosodne prisednike, trgovec Vaso Petričič odklonil sprejeti to častno službo in da je trgovec Aleksander Dreo umrl. Zategadelj bila je zbornica pozvana, da namesto njiju predlaga dva druga upisana in v Ljubljani stanujoča trgovca. Odsek torej priporoča z ozirom na visoki minister-ski razpis od dne 2. decembra 1864, drž. zak. št. 89: Zbornica naj za izpražnjena mesta dveh deželnosodnih prisednikov pri c. kr. deželnem kot trgovskem sodišču v Ljubljani predlaga gospoda: Alfreda Ledeniga, javnega druga tvrdke „Goričnik in Ledenig“, trgovina s suknom v Ljubljani, in Em. Mayerja, bankirja in lastnika tvrdke „J. C. Mayer“, trgovina s suknom in tkaninami na drobno v Ljubljani. — Predlog je bil jednoglasno sprejet.

XV. Zbornični tajnik poroča, da je predstojništvo mestne občine črnomaljske prosilo, naj se mu dovoli, da sme semnja za živino in blago od 19. na 12. dan marca 1889 in od 24. na dan 17. decembra 1889 preložiti. Ker je dne 19. marca praznik sv. Josipa in dne 24. decembra ravno dan pred božičem, niso upravičeni ugovori občin do semnja pravico imajočih, namreč občin Črnomelj in Novo Mesto, kajti obe sta preoddajeni in zato predlaga odsek: Slavna zbornica naj se v svoji izjavi do c. kr. deželne vlade izreče za preložitev obeh semnje. — Predlog je bil sprejet.

XVI. Gospod zbornični svetnik Karol Lučkman opomni na razprave, ki so se vršile v zborničnih sejah o dolenski železnici, in misli, da bi se spet bilo treba obrniti s prošnjo do visokega državnega zbora, ker je že visoki deželni zbor dovolil v svoji zadnji zborbi donesek pol milijona za to železnico in ker so tudi drugi udeleženci voljni doprinesti doneske. Predloga pač ni treba utemeljevati, ker se je zbornica že večkrat izrekla, da je potreba zidati rečeno železnico. Priporoča torej, da se sprejme naslednji predlog:

Zbornica obrne naj se s posebno prošnjo do visokega državnega zbora, da ta, uvažujoč razloge, navedene od zbornice, blagoizvoli naj priporočati uvaževanje teh razlogov visoki vladi, naj ona predloži visokemu državnemu zboru dotično predlogo, ki bode omogočila uzgraditi dolensko železnico, ter da blagoizvoli sama udeležiti se z izdatnim zneskom pri nabavi glavnice. — Predlog je bil jednoglasno sprejet.

Japonci imajo javne knjižnice skoro v vsakem večjem mestu. Najbogatejša knjižnica japonskih in tujih knjig je v Jedu na vseučilišču, potem knjižnica japonskih in kitajskih knjig v Miaku, Osaki in Futiu. Tem knjižnicam je treba poslati vsako novo knjigo, kaj pak brezplačno.

Tudi muzejev in drugih takih zbirk imajo Japonci dosta, toda največ zasebnih. Z javnih naj omenimo samo muzej domačih prirodnin, večinoma rastlin, pri državnej zdravniškeji šoli v Jedu, pa obrtni ustav domačih izdelkov od porcelana, papirja i. d. v Miaku. Mnogi premožni zasebniki imajo bogate zbirke kopanin itd., katere si more vsak brezplačno ogledati. Tudi starine nabirajo Japonci, takove zbirke imajo vzlasti templji, pa stare plemenite rodovine. Vsakega leta na gotov dan so odprte te zbirke.

Kar se tiče zabav v obče, treba nam samo toliko omeniti, da so Japonci še zelo otročji po naših nazorih. Priljubljene so jim igre, s kakeršnimi se pri nas deca zabava. Radi pa hodijo Japonci v gledališče. Obseg mnogih dram, vzlasti zgodovinskih, vzet je z navadnega življenja in mišljenja narodovega, pa z domače zgodovine, in to jako povoljno upliva na narod.

Knjigotiskarstvo je bilo uvedeno v Japonsko s Kitaja dosta zgodaj. Toda domače nesloge in vojske so ovirale razcvet njegov in šele pred dobrimi 300 leti, ko se je zemlja pomirila, opomoglo si je tiskarstvo. Od tedaj je narod čimdalje bolje napredaval v umetnosti in vednosti. Tisk pa ni svoboden v Japonskeji, vsak spis se mora predložiti političkemu uradu v mestu, ali kateremu vseučilišču; brez njunega dovoljenja se ne sme nič natisniti. Nova ustava utegne marsikaj olajšati.

Slovstvo japonsko je bogato, znanstveno in zabavno. Vzlasti njegujejo prirodopisje in zgodovinopisje. Na prvem mestu pa je botanika. Prirodoznanska dela japonska so okrašena s tako dovršenimi barvotiski, da se morejo vsporejati evropskim. Krasni in natančni so tudi zemljevidi japonski. Spisov zgodovinskih imajo premnogo, ali mnogi so prepovedani in ne smejo jih natisniti, zato dotične rokopise čuvajo kot posebno dragocenost in redkost. Perijodiške literature dolgo niso imeli Japonci, le sem in tje so poslali kako novost mej svet. Čitali so najrajše holandske liste. Leposlovje cvete v Japonskeji prav tako kakor v Kitajseki. Vzlasti zanimive so Evropejcu narodne bajke in pravljice, katere pogosto pokažejo po duhu in smislu svojem prečudno podobnost našim bajkam in pravljicam.

109.

Koloradovec.

Na zahodnej strani severne Amerike stoji gorstvo, po katerem raste najgorostasnejše ameriško drevje. Po dolovih in obronkih raste med ostalim biljem mnogo sumnjivih in strupenih bilin. V to zloglasno familijo gre tudi korun. Po mnogih samoraslih bilinah, ki so v rodu s korunom, živel je od nekdanj hrošček, o katerem no-

beden ni nič vedel. Samo pojedini prirodoslovci so poznavali tega hrošča, pa tudi oni niso vedeli o njem povedati nič dobrega in nič slabega. Leta 1822 je dobil tega hrošča profesor Say v Filadelfiji in nam ga je opisal. Za ostali svet bi bil ostal ta hrošč neznamen, da mu ni prišla kultura naproti. Evropski doseljniki so se širili vse dalje k zahodnemu gorstvu, in razen drugih setev so zasadili tudi korun v bližini hrošča, ki je do tedaj prav nedolžno živel na samoraslih rojakih korunovih. Kakor da se je razumel v botaniko hrošč, brzo je prešel na korun in se prepričal, da ima tu sočnejšo hrano. Leta 1859 se je pomnožil hrošč tako, da so se Američani bali za obstoj korunov. Kmalu je zvedela vsa Amerika za tega škodljivca, kateremu so dali po deželi, v katereji se je prikazal, ime koloradovec. V kratkem času in z nenavadno brzino se je razširil koloradovec daleč na izhod in jug. Leta 1865 je prešel Misisipi in se naselil v državi Illinois (Ilinajs). Leta 1870 je bil uže v državah Indiana, Ohio (Oheio), Pennsylvania, Massachusetts (Mesečusets) in New York (Nju Jork). Leta 1871 so pokrila cela jata reko Detroit v Michiganu (Mičigén) in so preplavala na plavajočem drevju jezero Erie ter sose naselila po dolovih med rekama St. Clair in Niagara. Kedar so v Evropo dospeli žalostni glasovi ob uničevanju koloradovca po Ameriki, zbalii so se gospodarji, da ne pride čudni gost tudi na njihova korunišča. Zato so vlade izdale najstrožjih naredb, da se ne sme s severne Amerike korun uvažati. Ali so se te naredb strogo izvršavale ali ne, težko je pravo povedati, no naj je bilo kakorkoli, zastoj so bile naredb, kajti 1877. l. je bil koloradovec uže v Evropi. Koncem junija omenjenega leta so ga zapazili pri Mühlheimu na Reni in mesec dni pozneje pri Schildavu v pruskeji Saksii. Še dandanes nobeden ne ve, kako je koloradovec sem zašel. Mnogi menijo, da ga je hudobna roka v Evropo prinesla, da ga tu razširi, kar je tudi verojetno. Pruska vlada je napela vso moč, da uniči tega vsiljenca. Ni jej bilo žal ni truda ni stroškov in na srečo ga je res zatrla. Koj naslednjega leta ni bilo opaziti hrošča nikjer več. Gotovo je Evropa hvaležna pruskeji vladi na tem trudu.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Govor poslanca Kluna

v državnozborni seji dne 21. marca t. l.

(Dalje).

Ti nauki morajo nepogojno vreči celi red ter imeti za posledice vojsko in zmešnjavo Mislite si, da se uporabi to načelo za naš parlament. Kakove zmešnjave bi navstale z ozirom na mandate gospodov poslancev, ako bi glede njih veljalo to načelo!

*

Kar se tiče trditve, da je katoliška Cerkev povzročila tridesetletno vojska, trditi moram temu nasproti, da je vstajno gibanje protestantizma, in posebno kalvinizma, poželjivost, kolikor moč prikrajšati kraljevo oblast ter pridobiti si bogastvo s posestvi, zakrivilo tridesetletno vojsko (Tako je! na desnici), in le otročje narave morejo še verjeti, da je bila tridesetletna vojska verska vojska.

Dr. Gregr je tudi navedel primero mej novo in staro šolo, kateri je osvetlil z mnogimi vzgledi iz lastne skušnje in ki je imela seveda sijajen izid za novo šolo. Res je vendar, da se v novi šoli več poučuje, kakor v stari, ali se pa tudi več doseže, tega bi jaz ne hotel trditi, in za sedaj tudi še ni popolnoma dokazano. Ne samo pri nas na deželi, marveč tudi v mestu tožijo ljudje, da otroci, ko pridejo iz ljudske šole, ne znajo gladko čitati, pisati in računati.

Treba mi je le na to opozarjati, kar je pred leti konstatovalo srednješolsko odposlanstvo dunajskega občinskega sveta, to namreč, da se je pokazalo pri vsprejemanju učencev v srednje šole, da vedno bolj nazadujejo vspehi šol. (Čujte, čujte! na desnici.) Ali so se od tedaj predrugačile razmere, ne vem, to pa mi je znano, da se je isto pokazalo tudi pri obrtnih šolah in da se pri ustanavljanju obrtnih napredovalnih šol vedno porablja jedno leto ali jeden tečaj za to, da se nauče gladko čitati in pisati ter prav računati, predno se dopuste k obrtnemu poduku. Če res toliko uspešno delujejo šole, moralo bi se misliti, da prineso vsi otroci seboj že zadostno izobrazbo in da se more takoj pričeti z razlaganjem obrtnih predmetov.

Gospod poslanec dr. Gregr se je jednako predgovorniku gospodu poslancu Lippertu izrekel zoper to, da bi se šola zopet izročila Cerkvi. Kakor ste čuli, tega predlog za uvedenje verske šole nikakor ne zahteva, marveč se državi kakor doslej vrhovno nadzorništvo in vrejevanje šolstva prepušča. V opravičenje Cerkve, kateri ne odreka samo pravice, marveč tudi zmožnost izobraževanja in vzgojevanja šolskih otrok, kličem pa gospodu govorniku v spomin, da so bili časi, v katerih niso znali brati knezi in vladarji, plemiči in kmetje, in se je celo šolsko izobraževanje, kakor sploh cela kultura, umaknila v samostane katoliške Cerkve.

Opominjam gospoda, da menda ne ve, kaj je Cerkev v prvih časih storila za izobrazbo in prosveto, za ustanovitev ljudskih šol in vseučilišč, kako je skušala svoje člane navduševati k ustanovam za učilnice, povzdigniti veljavo in zboljšati plače učiteljev. Konečno se sklicujem na nekatere naredbe, katere so se v tem oziru izdale na shodih katoliške Cerkve. Škofje in shodi so že za Karola Velikega tekmovali v ustanavljanju šol in škof Teodulf orleanski je okrog leta 797 ukazal, da mora duhovščina v vaseh in trgih vzdrževati šole, male ljubeznjivo poučevati in da ne sme za to nič tirjati, razven kar jim dobrovoljno dajo stariši. Sinoda v Ahenu že leta 802 praša posestnike, ali pošiljajo svoje otroke v

šolo. Shod v Mogunciji leta 813 nujno polaga starišem na srce, naj pošiljajo svoje otroke v šolo, in papež Evgen II. je pisal leta 826: Čujemo, da v nekaterih krajih ni učiteljev in se zanemarja pouk. Zaradi tega priporočamo vsem škofom in njim podredjenim župnikom naj nastavljajo občinske učitelje, ki bodo pridno poučevali v čitanju, prostih umetnijah in gospodarstvu. Hinkmar remski pozivlja deželne dekane, naj poizvedujejo, ali ima vsak župnik šolo, v kateri bi se poučevali župni otroci v elementarnih predmetih. Kako strogi so bili glede cerkvenih šol, dokazuje okoliščina, da se je za dobe Inocencija III. pri neki preiskavi zoper gentškega škofa glasilo vprašanje, ali je nastavljal učitelja, ki bi brezplačno poučeval reveže. Zgodovinopisec Palacky, ki se je pri iskanju čeških listin začetkom tega stoletja potrudil zaznamovati si vse učitelje, na katere je slučajno uletel, poroča, da je praška škofija leta 1400 imela najmanj 640 šol. V dobi, o kateri govori Palacky, bilo je v celi Nemčiji 63 škofij. Ako računimo da je imela vsaka škofija 640 šol, kaže nam to 40.000 ljudskih šol v Nemčiji.

(Dalje nasled.)

Govor drž. poslanca Tonklija

v državno-zborski seji dne 8. maja 1889.

Visoka zbornica! Ko sem včeraj poslušal prvega gospoda protigovornika, mislil sem, da nismo pri pravosodnji, marveč pri jezikovni razpravi, kajti večji del njegovega govora se peča edino le z jezikovnim vprašanjem, in sicer z jezikom Slovencev.

No, tu mu pa moram zatrditi, da bi jaz nikdar s svojega stališča ne upal biti sodnik o stvari, katere ne poznam popolnoma, kajti sodba moja bi gotovo ne bila primerna. Prepričan sem, da prvi gospod protigovornik nima onega znanja, ki bi mu dajalo sposobnost, da bi mogel prav soditi o kakovosti, razvoji in kulturni vrednosti slovenščine. (Prav res! na desnici.) K temu izreku me opravičuje to, kako je primerjal posamezne slovenske besede, ki po njegovi pisavi posebno glede onih, katere baje govori priprosti narod, nikakor niso primerne dejanjskim okoliščinam. Sploh pa moram na to opozarjati, da se mora začetkoma v svojem razvoju boriti s težavami vsak jezik in da ima vsak jezik polno tujk; povsod so se ustanovila društva za čiščenje lastnega jezika tujk. Spominjam se iz svojih dijaških let o nemškem slovstvu, da se je za dobe velikega pesnika Götheja v Weimaru ustanovilo posebno društvo, da bi izvršilo očiščenje jezika. Menim, da so tudi še dandanes taka nemška društva, katerih osredje je, če se ne motim, v Berlinu. To je dokaz, da se niso samo pri Slovencih vtihotapile tujke, marveč tudi pri Nemcih, in neki nemški tovariš je bil toliko prijazen, da je preiskal včerajšnji protigovor ter podčrtal tuje besede. Našel jih je na

in ker vse preobražanje traja samo kacic 50 do 60 dni, pride za njim lahko še tretji. Kedar tem požrešnikom zmanjka hrane na njivi, koj gredo na drugo, in če ne nalete koruna, lotijo se v sili tudi kapusa in drugih bilin, ki niso v nobenem rodu s korunom. Opažali so tudi to, da so se požrešniki po zemlji poskrili ter gladni čakali toliko časa, da je objeden krompir na novo pognal.

Kjer se koloradovec vgujezi, ondi naj gospodar ne pričakuje pridelka. Gomoljev se hrošč ne dotakne, ali škodljiv je zato, ker požre koruno vso mlado nat in tako golo steblo ne more zaroditi gomoljev. Zato spada koloradovec med najnevarnejše in najškodljivejše žuželke. Koliko je v Ameriki škode napravil, ne dade se popisati. V pojedinih krajih so morali opustiti korunišča.

Koloradovec ima v Ameriki dosta naravnih neprijateljev, ki ga ugonablajo, ali vidi se, da so vsi vkup preslabi, da bi ga ugnali. Neka muha zabada svoja jajca v njegove ličinke in ta ga največ pokonča. Ličinke poloničine jedo ličinke koloradovčeve. Tudi neke stenice in druge grabežljive žuželke preganjajo ga, ali vkljub tem pomočnikom mora tudi človek sam iti v boj na tega hudodelnika. Človek je posegel po raznih sredstvih, sem in tje se je dosta trdo upiral, ali vse do danes si ni mogel izumiti načina, kako bi se do dobrega mogel ubraniti koloradovcu. V Ameriki ga niso mogli ugnati do sedaj.

Glavno sredstvo proti koloradovcu je bilo, da so skrbno nabirali vso zalego, ali na ta način se ne dade žuželka do dobrega uničiti. Ker mrčes izpušča jedek sok, kakor je bilo uže omenjeno, toraj se roka tako uname, da vsa oteče. Zato je treba obleči rokavico, kdor bi imel opraviti s tem mrčesom. Potem so segli po strupu, vzeli so schweinfurtskega zelenila v vodi in s tem so kropili korun. Sredstvo je bilo dobro, samo ko bi mogli ž njim do vsake živalice priti. V Ameriki so priporočali premnogo drugih sredstev, ali nobeno se ni potrdilo. Pri Schildavu so korunišče pokosili, s petrolejem polili in potem požgali. Ali ko so čez nekoliko dni nove náti pognale, koj je bilo na njih dosta ličink, katere so se bile pred kot ne v zemljo zarile in čakale. Skoro gotovo človek ne bode mogel do celega zatreti tega sitnega mrčesa, kakor je zatrl uže mnogo drugih večih živalij, vendar je upati, da pride čas, ko se ga vsaj več ne bode bal tako, kakor do sedaj.

110.

Svilarstvo.

Kdor se ozira samo na nadlogo, ki jo žuželke napravljajo, sodi, da ni škodljivejših stvari na svetu, ali vendar bi se cel red na svetu premenil, ako bi žuželke prešle. Vsak vé, da imamo žuželk, katere so človeku tudi neposredno koristne. Taka koristna žuželka je tudi sviloprejka, najbolje udomačena žuželka, ker je od človeka najodvisnejša. Po človekovej skrbi je zgubila sviloprejka v stoletjih vso svojo samostalnost, zgubila je

voljo in moč in je popolnoma oslabela. Vele, da v Kitaju gosenice sviloprejkine še morejo živeti po murvah, pri drugih krajih pa ne. Samica je tako lena in neokretna, kakor da je pozabila, da ima krila. Tudi samec ne leta tako kakor bi moral, in vendar je krilat, ki je v divjem stanju gotovo dobro letati znal. Ko je Ch. Martins vzgajal sviloprejke na prostem, dosegel je toliko, da so samci v tretjem kolenu dobro letali.

Kakor v vseh kulturnih bilinah in živalih, tako je tudi v sviloprejki najstarejša prešlost zagrnjena v temnej davnini. Najverjetnejše je, da so sviloprejko začeli najpreje vzgajati v Kitaju, ali kedaj, tega pač ne bomo nikdar dognali. Uže za časa Konfucijevega (500 let pr. Kr.) je bilo svilarstvo v Kitaju staro. Kitajske pripovedke pripovedajo, da malone vsi važnejši izumi v gospodarstvu in obrtu izvirajo od modrih cesarjev, ali sorodnikov njegovih. Gotovo je pa to, da je v Kitaju uprav cesarska obitelj z lepim zgledom največ pripomogla pri vsakem kulturnem delu. Vse narodne svečanosti se vrste okoli gospodarstva in pri njem vselej cesarska obitelj pokazuje ljudstvu, kako je vsako tako delo častno in koristno. Tudi svilarstvo je po kitajski pripovedki nastalo z nastojanjem in skrbjo cesarske obitelji. P. Mailla pripoveda v povesti Kitajske o tem to-le: „Cesar Hoang-ti, ki je živel 2600 let pred Kr., hotel je, da mu njegova zakonita žena Si-ling-chi povzdigne blagostanje naroda, zato jej je naložil, da opaža sviloprejko in gleda, kako bi se mogla okoristiti ž njeno svilo. Žena je nabrala mnogo sviloprejk in jih sama redila na posebnem kraju, ki je bil edino v ta namen odločen. Polagoma je dognala ne samo to, kako treba gosenice njegovati, temveč tudi to, kako se svila odvija in roba tke.“

„Vse do te cesarice“, pripoveda Duhalde, ki je svoj popis sestavil na podlagi kitajskih povestničarjev, „narod se je tako namnožil, da niso zadoščale več kože, v katere se je do tedaj oblačil. To je narod prisililo, da je začel premišljevat, kako in kje bi dobival potrebne obleke. In prav ta čas se je posrečilo cesarici Si-ling-chi narejati svilenino. Pozneje so se vse cesarice držale sijajnega zgleda izumiteljice ter so se rade ukvarjale z vzgojem sviloprejk. Redile so gosenice, odvijale so svilo in tkale robo. Na cesarskem vrtu je bil vedno poseben oddelek za vzgajanje murv.“

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Govor poslanca Kluna

v državnozbornski seji dne 21. marca t. l.

(Dalje).

Z ozirom na to, kar je rekel gospod poslanec dr. Gregor o svoji domovini, opozoril bi ga tudi še na to,

da se tam kakor pri nas moramo v prvi vrsti zahvaliti duhovščini, da se je ohranilo češko slovstvo. (Dobro! Dobro! na desnici.) Ravno tako kakor pri nas so bili tudi na Češkem časi, ko je imela češčina le še v cerkvah svoje zavetišče in gojitev. Duhovniki so bili na Češkem isto tako kakor pri nas prvi pisatelji, katerim so se še-le pozneje pridružili od njih probujeni možje iz posvetnega stanu, da nadalje porabijo snov, katero so oni nabrali in ohranili. Za ohranitev starejšega češkega slovstva se moramo, kakor je priznal Palacky, zahvaliti toliko zaničevanim jezuitom (Čujte! na desnici), in to, kar se je sežgalo, ni bilo nič drugrega, nego nepotrebne slovstvene čenčarije.

Gotovo tedaj ni prav in lepo, duhovščino tako slikati, kakor da bi ne imela za ljudski pouk razuma, smisla in ljubezni. In ako so šole novejšega časa boljše mimo starih, ne smemo pozabiti, da sedaj nalagajo jako znatna bremena prebivalstvu, in sicer bremena, ki bi bila prinašala še boljše sadove v stari šoli, ako bi se bila ta tako podpirala (Prav dobro! na desnici), kajti storila bi bila stara šola gotovo več nego nova, ko bi bila na razpolaganje imela tista sredstva, kakor dandanes.

Gospod poslanec je tudi o jezuitih govoril ter zopet pogrel mnoge že davno zopet in zopet ovržene napade na jezuitski red. Na to odgovarjati bilo bi odveč.

Omenjal je pa tudi nenravnosti mej duhovsko gosposko. Res je, da so tudi mej duhovniki taki, ki se ne zavedajo vedno svojega vzvišenega poklica, toda ako je bil že v Adamovi družini Kajn, v Lotovi družini Kam, ako je bilo med Jakobovimi sinovi toliko omadeževanih mož in je bil celo mej Kristusovimi apostoli izdajalec, potem se pač ne smete čuditi, ako so mej velikim številom katoliških duhovnikov tudi taki, ki ne zadostujejo vedno zahtevam svojega poklica. Čuditi pa se moramo, da se prestopki posameznih očitajo skupnosti. (Dobro! na desnici.) Zdi se mi tako, kakor da bi hotel kdo zaradi tega zaničevati stan zdravnikov, ker so mej njimi nekateri mazači.

Vse te razprave, o katerih sem sedaj govoril, me pa niso tako neprijetno dirnole, kakor konečne besede, s katerimi se je dr. Gregr obrnil do kneza Liechtensteina, zaradi tega pa si tudi jaz dovoljujem obrniti se do gospoda Gregra ter reči: Vi, gospod Gregr, poznate zgodovino bolje nego jaz, vedeti morate tedaj tudi, da so v oni slavni dobi, o kateri ste govorili, živeli sijajni plemenitaški rodovi, ki so takrat zvesto stali na strani češkega naroda, ki so ž njim delili tugo in radost, katerih zastopniki pa dandanes niso več na strani češkega naroda, marveč mej njegovimi najbolj zagrizenimi sovražniki. (Prav res! na desnici.) Če se tedaj, kakor ste Vi storili hudodelstvo pradedov prišteva mej grehe sedaj živečih, morale bi se tudi zasluge pradedov proslavljati za zasluge sedanjega rodu. Komu bo pa prišlo na um, da bo česki narod tem možem samo zaradi tega postavljaj častne spomenike, ker so bili njihovi pradedje

poštenjaki? Ali je tedaj prav, tako napadati ter očitati čin pradedov za pregreho možu, ki je vsikdar kazal odkritosrčno in zvesto prijateljstvo za češki narod? (Dobro! dobro! na desnici.) To, gospoda moja, ni lepo, to ni plemenito, to ni krščansko in menim, tudi ne husitsko. (Dobro! na desnici. — Poslanec Dürrieh: Liberalno!)

Stranka takozvanih Mladočehov in nemška liberalna opozicija sta si stali dosedaj sovražno nasproti, kar je koncem svojega govora tudi še izrečno naglašal gospod poslanec dr. Gregr.

Toda kakor sta bila nekdam Herodež in Pilat mejsebojna sovražnika, potem pa sta postala prijatelja, ko je bilo treba obsoditi Gospoda, tako so tudi gospodje iz opozicije in gospodje Mladočehi včeraj postali debeli prijatelji (Veselost na desnici), ko se je šlo za obsodbo verske šole. (Prav dobro na desnici.) Včeraj se je tedaj doseglo sporazumljenje ali združenje obeh strank. Knotz in Gregr, Gregr in Knotz sta se spravila včeraj ter pokazala, da je ravno verska šola, ki bi ju mogla približati enega k drugemu. Ravno zaradi tega pa obžalujem včerajšnji govor in sicer v interesu češkega naroda, ker je gospod poslanec vedno navajal le češki narod. Ali se je češki narod, katerega vztrajnosti in značajnosti se moramo zahvaliti, da smo prišli tje, kjer smo dandanes, res tako globoko pogreznil, da sedaj opravlja posel za nemško-liberalno opozicijo? (Prav dobro! na desnici.) Češki narod je katoliški narod ter bo gotovo ugovarjal, da ga je včeraj gospod poslanec Gregr navajal za levičarski posel; kajti, da je včeraj v resnici gospod poslanec dr. Gregr opravljal levičarski posel, dokazovala so burna odobravanja, katera so spremljevala njegov govor, in da je to storil ravno v trenutku, ko je bila ta stranka jako potrta, tega menda češki narod ne bo nikdar odobral. Češki narod hoče ravno tako, kakor vsak krščanski narod, imeti svojo šolo, v kateri more svoje otroke brez skrbi vzgojevati dati v onih naukih, ki so vodili njega samega. Češki narod ima tu svoje zastopnike in menim, da ti ravno tako enoglasno pritrjujejo razpravam gosp. poslanca kneza Liechtensteina, kakor ostale desničarske stranke te visoke zbornice, in da enako nam obžalujejo govor gospoda poslanca.

Gospod poslanec dr. Gregr je včeraj pred svojim govorom meni in nekaterim drugim tovarišem dal dober svet, naj ne poslušamo njegovega govora in naj raje gremo iz dvorane; jaz pa menim, da bi bilo bolje, ko bi bil šel ven on sam in prepustil nalog, kateri je včeraj prevzel, kakemu govorniku na levi strani te visoke zbornice. (Veselost in Prav dobro! na desnici.)

(Dalje nasled.)

Govor drž. poslanca Tonklja

v državno-zborski seji dne 8. maja 1889.

Če je menil gospod protigovornik, da se naš občevalni jezik ne pokriva s pismenim jezikom, vabim ga,

ponozu. Zato so Peloponez prekrstili v Morejo po murvi (morus). Justinijan je uredil prve svilane v Carjemgradu, Ateni, Korintu in Tebi. Za njegovega naslednika Justina II. je bil eden glas, da grška svila čisto nič ne zaostaja za kitajsko. Vse do dvanajstega stoletja je bila Grška edina zemlja v Evropi, ki je na debelo proizvajala svilo. V Grškeji so posnemali Kitajce, da edino v svojih rokah obdrže trgovino s svilo, zato so se dolgo branili, da se nobenemu tujcu ne izda skrivnost, kako se sviloprejke goje in svila izdeluje. Okoli 780. l. so vpeljali Arabci svilarstvo v Španjolskeji, ali od tu se ni nikamor razširilo. Kedar so pozneje s Španjolske pregnali Mavre, prevzeli so Španjolci svilarstvo, no španjolska svila ni nikdar mogla dobiti svet-skega glasu, ker se Španjolci niso mogli priučiti bolj-šemu izdelovanju.

V dvanajstem stoletju je dobilo grško svilarstvo opasnega tekmeča v Siciliji. Vse do tedaj je dobivalo visoko duhovenstvo in svetski dostojanstveniki po vsej Evropi svilenino s Carjegagrada. Okoli 1130. l. pa je sicilski kralj Roger II. imel vojsko z bizantinskim kraljem Emanuelom; osvojil je Atene, Argos, Korint in Negropont, pokupil silno svilenino in zarobil več tisoč bizantinskih svilarjev ter jih pripeljal v Palermo in Kalabrijo, kjer je ž njimi uredil velike svilane. S Sicilije se je razširilo svilarstvo brzo po ostalej Italiji in ni preteklo 20 let, pa je Italija v svilarstvu daleko nadkrilila Grško. Vzlasti v severnej Italiji je tkalska veščina došla do velike dovršenosti, najlepše svilene tkanine so izdelavali v Benetkah, Florenci, Milanu in Boloniji. Z Italije je bil sedaj pot svilarstvu odprt v ostalo Evropo.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Govor poslanca Kluna

v državnozbornski seji dne 21. marca t. l.

(Dalje).

Gospoda moja! Dovolite mi sedaj preiti k temu, kar leži prav za prav meni in mojim ožjim somišljenikom na srci. Če pogledamo na šolske razmere, kakor so se preosnovala izza zadnje proračunske razprave, ter se vprašamo, kaj je prineslo zadnje leto in kaj ni prineslo, kaj se je storilo in kaj se ni storilo, tedaj smo v prijetnem položaji, da moremo reči, nekaj se je storilo, toda ob enem moramo pristaviti, da je mnogo večje ono, kar se ni storilo in kar bi se bilo po mojem nemerodajnem mnenji moralo in moglo storiti.

V prvi vrsti se čutim primoranega Nj. ekscelenciji gospodu naučnemu ministru izreči najiskrenejšo zahvalo za povzdigo obrtne pouka z napravo dveh strokovnih šol za lesno obrt in ženska ročna dela v Ljubljani. Obe

šoli veselo napredujete ter bodo v ta namen porabljená sredstva obilo sadú rodila. Pri tej priložnosti pa ne maram opustiti, da ne bi visoko učno upravo opozoril na jako razvito lesno in lončarsko obrt v ribniški dolini ter jej to najtopleje priporočal. (Prav res! na desnici.) Iz preiskovanj, katere je zaukazala visoka učna uprava, prepričala se je skoro gotovo, da je treba le jako majhne pomoči, morda naprave jednega tečaja, v katerem bi se oziralo na obe stroki, da se privedete večjemu spopolnjenju in razširjenju. Umestno pa bi bilo morda tudi, ko bi se mislilo na ustanovitev obrtne strokovne šole na Gorenjskem, ki je tem potrebnejša, odkar je jako nazadovala železniška in posebno žrebljarska obrt, kar je provzročilo, da je mej delavskim prebivalstvom v Kamni Gorici, Trziči, Železnikih in Kropi navstala velika revščina, ki preti vedno večja postati, ako se prebivalstvo kmalu ne privede h kaki drugi stroki poklica. Že pred leti se je sprožila misel, ali bi se za te kraje ne mogel ustanoviti zavod za izdelovanje strelnega orožja. Morebiti bi bil ravno sedaj pravi čas, poprijeti se zopet te misli ter vspešno uresničiti to vprašanje.

Ko se je razpustila kranjska gimnazija, omenjalo se je z neke strani, naj se ta morda nadomesti z obrtno strokovno šolo. Tu bi pa vendar svaril pred tem, da bi se v Kranji ustanovila obrtna šola. Napraviti bi se morala na vsak način v enem imenovanih krajev, da bi je postala deležna večina delavskega prebivalstva, posebno kovačev.

Kar se tiče Kranja samega, dovoljujem si opozarjati visoko zbornico na prošnjo, katero je vsled sklepa visokega deželnege zbora kranjskega visoki zbornici predložil kranjski deželni odbor, kakor tudi na dotično prošnjo mestnega zastopa v Kranji, kateri prošnji je visoki zbornici izročil proračunski odsek s predlogom, da ju odstopi visoki vladi v smislu moje lanske resolucije, naj dovoli nadaljni obstanek kranjske gimnazije.

Z ozirom na soglasje, s katerim se vse stranke te visoke zbornice potezajo za obstanek zavodov, ki so se spoznali za potrebne, ne glede na to, ali so določeni za nemške, ali za slovanske pokrajine, nikakor ne dvojim, da bo temu predlogu pritrdila visoka zbornica.

Visoko vlado pa prosim, naj še jedenkrat resno uvažuje vprašanje kranjske gimnazije ter je ugodno reši. To je tembolj potrebno, ker se je ravno sedaj tako ogromno pomnožilo število učencev na ljubljanski gimnaziji, da je to število gotovo jako škodljivo za ravnateljstvo, učiteljstvo in dobri napredek učencev.

O ljudski šoli na Kranjskem bi ne bil govoril, ko bi je ne bili v razpravi omenjali razni govorniki nasprotne stranke, katerih razprave pa je treba popraviti v dejanjskem oziru.

Gospod poslanec dr. Fuss se je skliceval na imenovanje okrajnih šolskih nadzornikov ter je tožil, da se ni imenoval jedini nemški nadzornik. Tako deželni šolski svet kakor tudi učno upravo je pri tem vodilo jedino pravo načelo, da se morajo za take nadzornike vzeti

strokovno izobraženi možje. Ako se tedaj ni zopet imenoval jedini nemški nadzornik, kateremu pa so bile v nadzorovanje odkazane le slovenske šole, pripisovati se to ne sme toliko njegovemu nemštvu, kakor marveč okoliščini, da je bil on jedini nadzornik, kateremu je manjkala strokovna zmožnost in izobrazba. (Tako je! na desnici.) Ta korak naučne uprave zasluži tedaj prej priznanje, nego grajo.

Kar se tiče nemške šole v Ljubljani, zavrnil je po zaslugi že častiti gospod tovariš Šuklje dotične trditve gospodov poslancev za Kernov in dunajsko notranje mesto. Gospod poslanec dr. Weitlof je sicer skušal njegove besede ovreči s tem, da je bila ta šola več let le jednorazrednica. To je pač res. Toda ravno tako res je tudi, da tega ni kriva narodna stranka na Kranjskem. Sklicujem se na spričevalo svojih tovarišev iz kranjskega deželnega zbora, ki so tudi člani visokega državnega zbora ter sede na nasprotni strani visoke zbornice.

Priznali mi bodo in ne bodo oporekali, da je narodna večina kranjskega deželnega zbora tako v finančnem odseku, kakor v deželnem zboru izrazila svojo zadovoljnost, takoj razširiti to šolo v štiri- ali petrazrednico, ako bi bila le bolje obiskovana. (Čujte! na desnici.) Ali moremo mi za to, da ljubljanski Nemci raje pošiljajo svoje otroke v šolo nemškega „šulferajna“, kakor pa v javno nemško ljudsko šolo? Ali pa naj morda od nas zahtevajo, da bomo zaradi osemnajstih otrok, katere je imela šola v prvem letu, ali zaradi petintridesetih učencev drugega leta, ki pa večinoma niso bili nemške narodnosti, deželi takoj nakopali štiri- ali petrazrednico? (Prav dobro! na desnici.) Dekliška šola, ki se je ob enem ustanovila, obiskovala se je takoj začetkoma bolje, ter se je zaradi tega kmalu razširila; deška šola pa tudi začetkom sedanjega šolskega leta ni izkazovala onega števila učencev, katero tirja postava za razširjenje šole.

(Dalje nasled.)

Govor drž. poslanca Tonklja

v državno-zborski seji dne 8. maja 1889.

(Dalje.)

Po tem zavinku, h kateremu sem bil, ker pozvan, primoran, preidem k pravosodnji razpravi sami. Tu moram pred vsem povdarjati načelo, da je „*justitia regnorum fundamentum*“. Da je pa pravosodstvo pravo hitro, ceno in nestransko, temelj vseh držav, v to pa ni treba samo vrlih oseb, marveč tudi potrebnih poslopij, kajti na trgu se ne more to vršiti. Zaradi tega se morajo zgraditi primerna poslopja.

Že celo vrsto let se pritočujem o tem, da so sodnja poslopja v Trstu in Gorici v jako slabem stanju, skliceval sem se na to, da se v Trstu plačujejo velike

najemščine, akoravno niso poslopja sposobna niti za sodnje uradnike, niti za stranke in vsled tega tudi trpi pravosodstvo.

Menim, da so tukaj družinske koristi, ki, kakor se mi je reklo, ovirajo gradnjo sodnjega poslopja.

Tega ne bodem natančneje raziskaval, toda dolžnost visoke vlade je, da zadosti že konečno potrebi, katero je sama priznala.

Naglašal sem že v proračunski razpravi — kar storim še enkrat danes — da ima nadsodiščni predsednik drug primeren stavbinski prostor in drug načrt na razpolaganje za zgradbo sodnjega poslopja v Trstu, kakor ga ima visoko ministerstvo.

Upam tedaj, da bo visoka vlada pri njem v tem oziru povprašala in preiskala ter porabila dotični načrt, zadnji čas je že, da se zgradi poslopje, ki bi ugajalo uradnikom in pravosodstvu.

V Gorici so razmere še hujše. Tu je okrožno sodišče ločeno od mestno-delegovanega okrajnega sodišča (Poslanec Klun: Tudi v Ljubljani je tako!), plačuje se visoka najemščina in prostori so slabi, poleti vroči in po zimi mrzli, da uradniki niti ne morejo redno opravljati svojega posla.

Mestno-delegovano sodišče, ki obsega mestno prebivalstvo 20.000 in kmetsko prebivalstvo 35.000 duš, nastanjeno je v navadni najemniški hiši, kjer so sobe tako majhne, da v njih niti ne morejo stranke z uradniki občevati. Tudi ni sprednjih sob, čakalnic, in stranke morajo pri obravnavah čakati na stopnjicah, hodišč ni — in celo na cesti.

S tem so v zvezi tudi ječe; te so nezdrave in negotove ter zaradi tega večje troške provzročujejo, ker se morajo premnogokrat jetniki pošiljati v bolnišnico, ker so zboleli zaradi nezdravih prostorov.

Visoka pravosodnja uprava naj že enkrat odpravi te kričeče slabe razmere v Gorici in postavi to prepotrebno poslopje. To smem tem prej pričakovati, ker se je že včeraj naglašalo, da dohodek pravosodja prav za prav ni tako majhen, kakor se je mislilo. Ker pravosodje ni spekulacijski zavod, misliti mora vsakdo, da se ne sme toliko ozirati na dohodek, kakor marveč na gotovo, pravo, hitro in cenó pravosodstvo. Želeti je tedaj, da se že prične v tem oziru delati.

Sklicevati se moram dalje na okoliščino, ki je v moji domovini, v tržaškem nadsodišči. Tu so pavšalni zneski za predsednike prenizko določeni, predsedniki zaradi tega ne morejo nadzorovalnih potovanj izvršiti tako, kakor bi bilo treba namenu. Nadzorovalna potovanja so dandanes tembolj potrebna, ker premnogi okrajni sodniki v okolščini, da so neodvisni in neodstavljeni, vidijo ob enem varstvo za druge manj častne lastnosti na pr. premajhno delavnost in druge nepriličnosti, katerih nočem tukaj navajati. Resnica je, da je v tem okoliščini nadzorovanje nadsodiščnega predsednika zasledilo in odpravilo marsikaj, kar je pač znano visoki pravosodnji upravi in v kar se nočem spuščati.

bo to pritiralo? K temu, da so zaslišanja napačna, nepopolna in se morajo zopet pričeti vsled strankinega priziva. To bi ne bilo, ko bi se uradniške službe oddajale le takim osebam, ki so jezika zmožne.

Ozirati se moramo tukaj tudi še na neko drugo okoliščino. Zborna sodišča se navadno bavijo s kazenskimi zadevami. Če tedaj zboli kakov svetnik in se mora obravnava vršiti, vzamejo se kar sodniške osebe od mestno-delegovanega sodišča, in v Gorici se je mnogokrat pripetilo, da so se poklicale stranke k zaslišanju kot priče ali k zapuščinskim obravnavam, toda one osebe, ki so prišle k sodišči, morale so zopet iti domov, ker je bil dotični uradnik pozvan h kazenski obravnavi. To bi ne smelo biti, zaradi tega priporočam, naj se mestno-delegovano sodišče loči od goriške okolice in za njo ustanovi v interesu pravosodstva posebno okrajno sodišče in to tem bolj, ker bi bilo potem to čisto slovensko in bi ne bilo treba vedno tirjati od uradnikov znanja treh jezikov, nemškega, slovenskega in italijanskega, kar je čestokrat prav težavno; dalje bi bilo tudi dobro, ko bi se k okrajnemu sodišču korminskemu spadajoče tri slovenske občine Medana, Bilinja in Dolanja uvrstile k temu samostojnemu okrajnemu sodišču za goriško okolico, ker bi potem ne spadale več pod okrajno sodišče, v katerem je prebivalstvo čisto italijansko in v katerem se premnogokrat zgodi nedostatek, da se tam nastavijo uradniki, ki so sicer italijanskega, ne pa tudi slovenskega jezika zmožni, vsled česar se Slovincem dela krivica. To velja posebno za Kormin, kjer ni niti eden sodniški uradnik, niti eden kanclist slovenščine v pismu in besedi zmožen, zaradi tega tam Slovenci s sodnijo ne morejo v svojem jeziku občevati in obravnavati.

Sedaj pridem k drugemu sredstvu, in to je jezikovno vprašanje. Rekel sem, da je v izvrševanje pravičnega in nestranskega pravosodstva neobhodno potrebno, da mora dotični sodnik ali uradnik sploh biti zmožen jezika one stranke, s katero obravnava. In kako je s tem v resnici? Oziral se bodem tukaj najprvo na svojo ožjo domovino, to je na nadsodiščni okraj tržaški. V Gorici se kazenske obravnave pred porotnim sodiščem vedno vrše v navzočnosti tolmača, in zakaj? Ker je porota večinoma sestavljena iz Italijanov.

(Dalje nasl.)

Politične stvari.

Govor poslanca Kluna

v državnozborni seji dne 21. marca t. l.

(Dalje).

Vzlic temu pa se deželno-zborska večina ni branila ustreči dotičnim željam visoke učne uprave in razširila šolo. Namesto da tedaj napadate narodno stranko na Kranjskem, storite to bolje, vzemite si to stranko za vzor ter jo posnemajte. (Prav dobro! na desnici.) Po-

vodov in priložnostij za to Vam ne manjka, in ako nimate v ta namen drugega predmeta, bila bi to češka šola na Dunaji. Tudi trditev ni resnična, da mora ljubljansko prebivalstvo samo trpeti troške za nemško šolo. Ljubljanski Nemci ne žrtvujejo za nemško šolo niti jednega krajcarja iz lastnega premoženja. Vzdržuje se namreč ista popolnoma iz sredstev kranjske hranilnice. Izjava gospoda poslanca dr. Weitlofa pa je za nas, akoravno sama na sebi neresnična, vendar v toliko pomenljiva, ker iz nje razvidimo, da smatrajo kranjski Nemci premoženje kranjske hranilnice za svoje premoženje. Priše bo čas, da se bodemo sklicavali na to izjavo.

Ker sem pa že pri gospodu dr. Weitlofu, dovoljeno naj mi bo, odgovoriti tudi na neki napad, ki ga je učinil na izdajatelja lista „St. Josephs-Sendbote“, in to ni nikakor fino, ker se oni ne more sam zagovarjati.

Gospod poslanec prvega okraja se je norčeval iz neke povesti o sv. Jožefu v „Josephs-Kalender“-ju za leto 1881, rekoč, da ne ve, ali niso taki spisi bolj sposobni, škodovati verskemu čutu prebivalstva in žaliti нравni čut, kakor če kak učitelj v boju, v kateri so ga primorali nasprotniki in je izpostavljen ljutim napadom itd.

Opozarjam na to, da je bila ta povest o svetem Jožefu, iz katere se je on tako norčeval, kot podlistek natisnjena v „Fremdenblatt“-u št. 234 in 235 z dne 25. in 26. avgusta 1876. (Smeh na levici.)

„Fremdenblatt“, kakor znano, ni glasilo klerikalne stranke, in tudi nismo čuli, da so se vsled te povesti izpodtikali liberalni bralci „Fremdenblatt“-a. (Znova smeh na levici.)

Manj zadovoljni smo bili z izjavo Nj. ekscelencije glede paralelk na Slovincem namenjenih srednjih šolah. Zahtevali smo, oprti na določbe državnega temeljnega zakona in na poskus, ki se je napravil v Ljubljani, po izjavi Nj. ekscelencije obnesel in katerega vspehi se morajo imenovati ugodni in veseli, da se uvede ista naprava šole tudi v drugih slovenskih deželah. Toda, kaj se nam je — ne rečem, dovolilo, marveč — obljubilo?

Nj. ekscelencija se je v proračunskem odseku izjavil, da se bode v prihodnjem šolskem letu na eni paralelki mariborske gimnazije poskusilo s poučevanjem posameznih predmetov v slovenskem in nemškem jeziku, ter da se bo potrudil v prihodnjem ali temu sledečem šolskem letu ustreči željam, izraženim glede goriške gimnazije.

Namestu prepotrebnih paralelk so se nam tedaj dvojezični tečaji, ki so vedno vprašavne vrednosti, ne dovolili, marveč — obljubili, in sicer za prihodnje šolsko leto le na enem zavodu. Vidite tedaj, da s tem ne moremo biti zadovoljni, marveč da moramo slej kakor prej popolnoma in v celoti zahtevati tako napravo za slovenske otroke namenjenih šol, katera zadostuje določbam državnega temeljnega zakona in potrebam slovenskega naroda. Isto velja glede ljudskih šol na južnem Štajerskim in Koroškem. Nj. ekscelencija je sicer rekla,

da je načeloma za to, da mora biti materinščina otrok v ljudskih šolah učni jezik, ter je to načelo v posameznih slučajih tudi privela do veljave, ker se je razsodilo vsled rekurza neke slovenske občine, da mora biti slovenščina učni jezik dotične ljudske šole. Toda to je le polovičarska naredba, ki se je morala še-le z razsodbo državnega sodišča izzvati. Naredba deželnega šolskega sveta štajerskega, ki predpisuje tako protipostavno vredbo šol, ostane slej kakor prej veljavna, in stariši, ki hočejo svojim otrokom izkazati dobroto materinščine kot učnega jezika, skušati morajo to doseči potom priziva ali prošnje. Kolikim težavam in nagajivostim so pri tem premnogokrat izpostavljeni, razpravljal je obširno že eden mojih ožjih somišljenikov ter razvidite to tudi iz interpelacije, katero je gospod poslanec Vošnjak dne 4. decembra vložil v tej visoki zbornici in v kateri se toži zoper nepoklicano vmešavanje okrajnih glavarjev. Veliko koristnejša za stvar bi bila tedaj splošnja naredba, ki bi postavila šolo na postavno podlago, za oblastnije bi bila prijetniša in za slovensko prebivalstvo primernejša, kakor da si pusti visoka učna uprava neprijetnim in ne vedno častnim nasiljem tako rekoč košček za koščkom iztrgovati narodom postavno zajamčeno pravo.

(Dalje nasled.)

Naši dopisi.

Iz Ljubljane — Volilno gibanje na Kranjskem. Glede kandidatur za veliko posestvo, za katero bode dopolniti troje ali čvetero mest, namreč namesto umrlih baron A. Zois in K. Deschmann in pa na mesto kandidature odklonujočih gospodov vit. Gutmannsthal-a in dr. Mauer-ja, čujemo za gotovo, da so za troje mest kandidati že odločeni, za četito mesto pa je določitev kandidata pridržana shodu volilcev tikoma pred volitvijo samo, toraj za dan 11. ali 12. julija. Ni toraj dvomiti, da si dr. Schaffer s svojimi pristaši v Ljubljani in zunaj Ljubljane prizadeva nastopiti nasledništvo Deschmannovo v deželnem zboru in odboru.

Lahko pa rečemo, da tega, zadnjič omenjenega kandidata za naše veliko posestvo prav nič ne veže z interesi in koristi te naše kurije. Dr. Schaffer se za kmetijstvo, gozdarstvo ali živinorejo, nikdar ni brigal, tudi davkoplačevanje ali druga kmetijstvo tlačeča bremena mu niso nikdar delala preglavic, mi toraj, ogledujmo si tega kandidata od katere strani koli, pri njem ne nahajamo nikakoršne vezi, katera bi ga mogla dejansko vezati s pravimi interesi velikega posestva.

Ako si pa hočemo ogledati tudi politično stališče našega veleposestva, smemo trditi da oni liberalizem, katerega je svoj čas zastopal dr. Schaffer v nekakem soglasji s tedanjimi zastopniki velikega posestva, danes v teh vrstah nikakor ne velja več, nasprotno smemo

trditi, da so veleposestniki ene in druge stranke v naši deželi dejansko bolj konservativni, kakor je bila kedaj marsikatera v vrstah konservativcev stoječa merodajna oseba.

Radi priznamo, da glede narodnega vprašanja na Kranjskem čutje in mišljenje tako imenovanih ustavovernih veleposestnikov na Kranjskem načeloma še daleč plava od one idealne sloge, na katero tako požrtovalno in pošteno deluje narodna večina deželnega zbora, to da dejansko izključila je ta večina taka vprašanja z dnevnega reda s tem, da se ne ustavlja najmanji opravičeni zahtevi opozicije po enakopravnosti v deželi zahtevajoč, se ve da za slovensko ogromno večino v deželi prav tisto merilo.

To ravnanje narodne večine izbilo je izrok orožje nekdanjim nasprotnikom in ti dandanes večinoma spregledavajo izrekoma mirneje misleči med našim slovenskim ljudstvom živeči veleposestniki, ker uvaževajo tudi potrebo znanja slovenščine v deželi in pa koristnost tega znanja v obče in izrekoma v trgovskih, uradniških in obrtniških krogih.

Bolj počasi prodira to spoznanje v ljubljanskih krogih, izrekoma v onih, ki se ali po rojstvu ali pa samo po domišljiji prištevajo nemškim krogom. Med vodje teh krogov spadal je pokojni Deschmann in prav tje spada dr. Schaffer z razločkom, da je ta rodem nemec, ki ne zna slovensko, in torej tudi pogreša temelja neobhodne sposobnosti za vspešno sodelovanje bodi si v deželnem zboru ali celo v deželnem odboru.

Mi pa tudi dvomimo, da bi bilo v soglasji z mišljenjem velike večine našega veleposestva, da bi se po izvan njega stoječem zastopniku njegovem, zopet uvedle borbe prejšnjih časov.

Po takem, dobro oprtem preišljevanji, zdi se nam nemogoče, da bi si kranjsko veleposestvo brez vsakega pravega povoda izposojevalo za svoje deželno zbarske zastopnike moža ali može, ki nimajo z njegovimi interesi nikakoršne zveze, z njegovem mišljenjem nikakega soglasja.

Mi torej tudi danes še upamo, da se bode previdnost in miroljubnost veleposestniških naših krogov pokazala v tem, da ne bodo tudi od svoje strani hoteli dati povoda, da se v našo deželno zbornico povrnejo minuli časi strastnih narodnostnih borb.

Glede volitev v mestnih in selskih okrajih nastalo je v zadnjih dneh tudi tam neko pomirjenje, kjer je bila deloma po premnogobrojnih novih kandidaturah nastala nekakova razburjenost. Izrekoma je videti, da loško-kranjski selski okraj ne bode kazal nikakeršnega nasprotja zoper staroskušena in zaslužena poslanca kanonika Klun-a in O. Detela. Kakšni bi potem morali naši narodno-konservativni poslanci biti, ako bi toliko spretnim, značajnim in zasluženim hoteli nasprotovati lastni pristaši!!

Največjo preobilnost kandidatov kaže ljubljanska okolica, ne dvomimo pa, da bode domoljubje volilnih

klonili njenemu tajniku poleg dosedanje službice še neko mestno, in sicer tako, da ne bode „Matici“ na kvar. Kdor pozna marljivega našega tajnika, mu tudi iz srca čestita k tej pridobitvi.

Dobila je „Matica“ tudi novega, dasi že starega blagajnika, pa tako vestnega in skušenega, gospoda Robiča, da si sme čestitati, katerega naj Bog nam še dolgo ohrani! — Predno pove on katero o naših računih in proračunih, dovolite mi, gospodje, le še besedico!

Kakor druga leta — kosila je nemila smrt tudi v preteklem mej družniki „Slovenske Matice“, in celo mej odborniki. Omeniti hočem sedaj le izvrstnega, za naše društvo tolikanj zaslužnega odbornika, g. Cigale-ta. Bil je ranjki dolgo iz one sedmerke, katera je bila izvoljena že v prvem občnem zboru leta 1865. Sedaj nas je le še šestero: starosta gospod dr. Zupanec, gospoda Vilhar in Vavrū, g. ravnatelj Praprotnik pa jaz mej ljubljanskimi in mej vnanjimi g. L. Svetec, kateri se že tudi skoro petindvajset let trudijo „Matici“ na blagor. Čast, komur čast! Slovenec ne sme biti nehvaležen! Kakor se nam je užalilo o smrti izvrstnega, pa tolikanj skromnega g. Cigale-ta, tako smo se pa oveselili o tem, da so presvetli cesar povzdignili v čast tajnega svetovalca rcjaka slovenskega, slavnega učenjaka, dr. viteza Miklošiča. Dr. Miklošič je častni član „Slovenske Matice“. Svest sem si, da v smislu Vas vseh nasvetujem, naj mu današnji občni zbor po posebnem pismu čestita k temu izbornemu poslaavljenju, čemur pritrdijo pričujoči soglasno z vsklikom: Slava!

(Dalje nasl.)

Politične stvari.

Govor poslanca Kluna

▼ državnozborni seji dne 21. marca t. l.

(Dalje).

Še bolj potrebna pa bi bila taka splošnja naredba za ljudsko šolo na Koroškem, o kateri moram tudi letos nekoliko obširneje govoriti, ne meneč se za izjave nekaterih občin in krajnih šolskih svetov zoper moje dotične lanske razprave, katere izjave je „Klagenfurter Zeitung“ navlašč priobčevala na prvem mestu mej domačimi stvarmi. Da se tukaj ni šlo samo za navadno časnikarsko poročanje, marveč za namero, razvidi se že iz tega, da so se kar naravnost prezirale nasprotne slovenske izjave in prošnje. Prav odveč pa to namero izrečno potrjujejo „Freie Stimmen“, ki dne 24. oktobra 1888 pišejo (čita):

„Zoper slovenske hujskače dohajajo še vedno izjave občinskih predstojništev in krajnih šolskih svetov. Iste kapljico za kapljico objavlja uradni list vsem onim na radost, katerim je resno za deželni blagor, in v togoto slovansko-klerikalni stranki.“

Čudno postopanje celovškega uradnega lista postane pa še bolj čudno, ako se pomisli, da so mnoge teh izjav pisane tako odurno, da se komaj ogibljejo kazenskega zakonika, da pošten list nikdar ne rabi takih izrazov in da so najmanj na mestu v uradnem listu. V dokaz temu hočem navesti nekaj odstavkov.

V „Klagenfurter Zeitung“ z dne 24. oktobra 1888, št. 245, se objavlja nastopna izjava občine Borovlje, morete jo pa tudi videti tukaj v izvirniku dotičnega lista (čita): „Z ozirom na neopravičene sovražne in hujskajoče napade nekoroških državnih poslancev Gregorca in Kluna čutijo se podpisani primorane, najodločneje ugovarjati zoper nepoklicano vmešavanje teh znanih narodnih hujskačev v naše šolske razmere, kajti tega vmešavanja ni narekovala skrb za narod, marveč narodna hujskalna besnost.“

V „Klagenfurter Zeitung“ z dne 26. oktobra 1888, št. 247, se objavlja nastopna pritrditev krajnega šolskega sveta v Podljubelju (čita): „Vslad brezmernih napadov tujih poslancev Kluna in Gregorca čuti se krajni šolski svet primoranega odločno protestovati zoper neopravičeno rovanje napominanih poslancev,“

Meni je pač vse eno, če so moje opravičene težnje za zdravi pameti in pedagoškimi načelom primerno vredbo ljudske šole s strani mojih političnih nasprotnikov in njihovih glasil, pri tem nikakor ni izvzeta stara „Presse,“ ki velja za poluradno, imenujejo „ščuvalna besnost“ in „neopravičeno rovanje.“ Da pa take surovosti prihajajo v javnost s posredovanjem uradnega lista, to ne more biti vse eno odkritosrčnemu pristašu vladne stranke, katerega vodijo najčistejše namere. (Prav res na desnici.)

V napominanih izjavah dotičniki zavračajo vmešavanje nekoroških poslancev v koroške šolske zadeve, rekoč, da navedene pritožbe niso primerne resnici in dejanjskim okoliščinam. V svoje opravičenje bi mogel navesti, da gospodje one (leve) strani visoke zbornice tako radi govore o razmerah na Kranjskem, o čemur ste se tudi sedaj mogli prepričati, od dr. Fussa do poslanca Weitlofa, akoravno ima Kranjska tu svoje zastopnike, katerih dva sedita celo na nasprotni strani visoke zbornice in sta tedaj imela priložnost, da bi se bila oglasila.

Skliceval bi se lahko na to, da ne veljajo v čl. 19. državnega temeljnega zakona glede vredbe ljudskih šol dežele, marveč narodi, da mora tedaj dovoljeno biti tudi poslancem vsakega naroda, čuvati in skrbeti za to, da postanejo vsi člani njegove narodnosti deležni postavno zajamčenih pravic. Toda preko teh zaključkov lahko preidem ter se sklicujem samo na spričevalo moža, ki se more ravno glede Koroške imenovati klasična priča. Ako se bo pri tem gospodu poslancu za Beljak pripetilo kaj takega, kakor znanemu proroku Bileamu, ki je šel, da bi proklel izraelski narod, pa ga je konečno moral blagosloviti, more on tako malo za to, kakor oni napačni prorok, ki je moral zoper lastno voljo pričati resnico.

Gospod poslanec za Beljak je nasproti gospodu poslancu za Rohrbach izrekel znameniti stavek:

„O eni stvari moram resno ž njim govoriti. Rekel je, da sedi na levi strani mnogo poslancev, s katerimi ga vežejo mnoge okoliščine. Menda pa ne ve, da ga ne vežejo ne s tem ali onim, marveč z vsemi na tej strani visoke zbornice, in sicer ne kateresikoli okoliščine, marveč najsvetejše dolžnosti, one dolžnosti, ki izvirajo iz skupnosti rodu in jezika. (Odobranje na levici.)“

Menim, da isti čut skupnosti in rodne sorodstva, gospoda moja, in ista sveta dolžnost tudi nas veže z našimi sorojaki na Koroškem, zaradi tega pa tudi mi dvigujemo glas za svoje slovenske sorojake z isto vnetostjo, kakor gospod poslanec za svoje nemške sorojake, in sicer storimo to zaradi tega, da bi si ne nakopali očitanja, da nam manjka naravni čut udanosti svojemu rodu in jeziku, da bi nas ne prištevali mej one ljudi, s katerimi, kakor se je zljubilo reči gospodu poslancu, se ne more več razpravljati, marveč se morajo pomilovati, kakor bolniki.

(Dalje nasled.)

Govor drž. poslanca Tonklja

v državno-zborski seji dne 8. maja 1889.

(Dalje.)

Obravnavanje je dolgotrajno in veliko breme za italijansko prebivalstvo; porotniki se dostikrat povprašujejo, zakaj morajo biti sodniki tudi slovenskemu prebivalstvu, ter se ne uvede taka naprava, da bi Slovenci sodili svoje rojake, mi pa svoje in bi se nam s tem odvzelo breme? To je zaradi tega, ker bi se sicer, ko bi se pripustili slovenski porotniki, še bolj podaljšale obravnave. Predsednik, ki vodi obravnave, praša slovenske stranke italijanski, tolmač prevaja vprašanja v slovenski jezik, stranka odgovarja slovenski, tolmač prevaja odgovor v italijanščino in potem se zapiše italijanski.

Od slovenskih okrajnih sodišč prihajajo preiskovalni zapisniki večinoma nemški, kot taki se porotnikom prečitajo, a ti jih ne umejo, zaradi tega se morajo prevesti v italijanščino, a tudi stranka jih ne ume, zaradi tega se prevajajo zapisniki v slovenščino. To je brez konca in kraja. V resnici je tedaj neobhodno potrebno, da se odpravijo te kričeče hibe, in sklicujem se na to, da so enkrat že vsi goriški porotniki, Italijani in Slovenci, skupno poslali pravosodnemu ministerstvu prošnjo, naj se porota razdeli na dva dela, za Slovence v slovenski, za Italijane v italijanski, da bi se tako moglo obravnati brez tolmača. Toda tudi v interesu pravosodstva samega je, da porotniki znajo jezik onega, katerega naj sodijo, saj se vendar toliko hvali ustnost in javnost civilne pravde, rekoč, neposrednost na sodnika je ono tajno sredstvo, ki je najbolj sposobno, da se omogoči in pospeši prava rajsodba.

To velja o civilni pravdi, tembolj tedaj o kazenski. Če sodniki ne umejo onega, katerega bodo sodili, in jim tolmač prevede njegove izjave tako, kakor jih ravno umeva — in to je vedno večinoma subjektivna stvar — nikdar nimajo pravega vtisa, kateri bi pa morda imeli, ko bi ga bili neposredno čuli in razumeli, in zaradi tega je nehote toliko rajsodb, ki niso primerne dejanjskim razmeram. Vsemu temu se lahko odpomore, če se razdeli porota na dva dela.

Isto velja glede kolegija štirih sodnikov pri navadnih hudodelstvih, ki se pod petimi leti kaznujejo. Tu si pomagajo s tem, da se, vsaj v Gorici, sestavljajo sodniški kolegiji tako, da zna vsaj polovica sodnikov slovenski in predsednik prevaja ostalim sodnikom. Toda tudi to ni prav, kajti predsednik prevaja tako, kakoršen vtis je napravilo nanj, ter tudi ne more biti nezmotljiv; sodnik mora neposredni vtis zatoženčeve povedi dobiti in ta edini mora nanj vplivati, potem se more pravosodstvo razmeram primerno in na podlagi resnice vršiti. Tako, kakor v Gorici, je tudi v Trstu in Rovinju, le so morebiti razmere tam še hujše, kakor v Gorici. Tudi tam se mora temu odpomoči in bi se lahko zgodilo, kajti treba je le po vrsti sklicevati porotnike enkrat za Slovence, drugi pot za Italijane, to bi bilo mogoče brez velikih težav.

Slovenci!

Stojednointrideset let je minulo, odkar je bil rojen Valentin Vodnik, prvi pesnik slovenski, učenjak in probuditelj naroda našega.

Ko so leta 1858. hvaležni častilci njegovi slavili stoletnico rojstva Vodnikovega, začeli so nabirati darove za spomenik, kateri naj bi se postavil v Ljubljani na primernem kraju. Ščasoma se je nabrala vsota 5400 gld. Odbor za Vodnikov spomenik obrnil se je tedaj še do visokega deželnega zbora kranjskega in do slavnega mestnega zastopa ljubljanskega, katera sta zadovoljno in blagodušno pripomogla z znatnimi doneski, in tako je bilo odboru možno ukreniti, da se letos Vodniku postavi dostojen spominek.

Leta 1887. naročil je odbor domačemu umetniku gospodu Alojziju Ganglu izdelovanje Vodnikove podobe. Umetnik je častno ugodil svoji nalogi in ustvaril kip, ki nam predstavlja Vodnika duhovnika, pesnika in učitelja, za ljubljani narod plamtečega, krasnejšo bodočnost mu obetajočega.

Ljubljanski mestni zastop je dovolil, da se postavi spominek na Valvasorjevem trgu pred licejskim poslopjem, v katerem je začetkom tega stoletja poučeval Vodnik.

Prekrasni spomenik se odkrije dne 30. junija t. l. po priloženem sporedu.

Slovenci! S tem, da postavimo Vodniku spomenik, jasno pokažemo, da smo hvaležni svojemu narodnemu probuditelju, da ne pozablamo moža, ki je v „časih

se jeli tudi bati, češ, da se je red v naravi premenil. Stari Indijanci so trdili, da to ne pomeni drugo, kakor hud potres. Vse se je živo prepiralo in pazilo na vsak trepet perja. Kedar so se moskiti zopet pokazali, odleglo je ljudem, kakor da se jim je težak kamen odvalil. Vsi so bili zopet zadovoljni.

112.

Tsetse.

Tsetse je muha, med vsemi muhami najhujša. Komaj bi verjeli, da je največ znanstvenih ekspedicij v centralne pokrajine južne Afrike spodletelo edino le radi jedne male muhe, ki ni nič večja, od naše pahišne muhe. Vsi potniki s teh krajev pripovedajo o tej muhi kakor o največji nadlegi. Muho to nazivajo tsetse. Rujava je in po zadku se jej vleče poprek nekoliko rumenih prog. Krila so jej daljša od života. Kakor je zloglasna in opasna ta muha, vendar je mnogo stvari ki se je ne boje. Ne boji se je človek, ne divja zver, od domačih živalij tudi ne svinja, mezeg, osel in koza. Ali je tem nevarnejša govedu, konju, ovci in psu, ker od vboda te muhe lahko te živali poginejo. V mnogih krajih centralne Afrike ne morejo radi te muhe omenjenih koristnih živali rediti. Muha sicer vbada tudi človeka in ostale živali, ali nobenemu ne škoduje, vendar se vse te muhe boji. Muha dobro vidi, ker se kot strela spusti z visokega drevesa uprav na ono mesto, kjer jej je moči najbolje vbosti, pripoveda nam potnik M. Castelleau. Potnik M. Chapmann pa pripoveda, kako je moral v južni Afriki se dobro zaviti, da se je ubranil tem krviželjnim muham. Ali če se je le zapel ob trn in se je na obleki naredila luknja, koj je priletela muha, kakor da je vedela in se je zabadla v kožo.

Tsetse roji najhujše ob reki Zambezi. Drži se grmovja in trstia, ki se širi ob reki, kajti ona ljubi najbolje močvirne kraje. Afriške živali poznajo uže z daleč glas svoje krvne neprijateljice, in čim ga zaslišijo, popade jih grozen strah. Nekateri živali so vbodi mušji zelo opasni, tri, štiri take muhe morejo pod zlo spraviti vola. Potnik Green je moral opustiti daljno potovanje, ker so mu od teh muh poginile vse živali, ki jih je potreboval za potovanje. Glasoviti potnik Livingstone je zgubil pri Zambezi štiriintrideset prekrasnih volov, da-si so bili malo okljani.

„Najznačajnejše za vbod te muhe je to,“ veli Livingstone, „da ne škoduje niti človeku niti divjeji živali, tudi teletom ne, dokler so pri sescu. Nam osebno ni vbod nikdar nobene večje nadlege napravil, da-si smo živeli cela dva meseca med muhami.“

„Ako dojde muha človeku na roko, pa jo pusti v miru, ondaj vidi, kako se rilce muhi razdeli na troje. Srednji del se globoko zabode v kožo, potem ga potegne nazaj, a na to brzo dela s svojimi čeljusti. Koža od vboda jasno porudi. Zadek, ki je do sedaj bil stisnjen in sploščen, polni se bolje in bolje in se širi, in kedar se muha napije krvi, mirno se vzdigne in odleti. Po vbodu začuti človek, da ga koža malo srbi, ali ta bolečina ni

hujša od one, ki jo napravljajo moskiti. Na volu prvi učinek tudi ni dosta hujši videti kakor na človeku in živali tudi ni vznemirjena. Ali čez nekoliko dni potem začne živali iz oči in nosnic se cediti, tudi se začne tresti od mrzlice. Dolenji del čeljusti pa začne otekati. Govedo od dne do dne postaja mršavejše, četudi se še po navadi pase. Na to mu oslabe vse mišice, liti začne iz njega, ne je več, popolnoma opeša in pogine. Ako so goveda tolsta, kedar jih muhe okoljejo, postanejo nezavestna, oslepe in kmalu poginejo. Nagel premen top-line, vzlasti ob deževju, pospešuje razvoj bolezn. Živali slabi od dne do dne in naj delajo z njo kar hočejo, naposled vendarle pogine.“

Osel, mezeg in koza so pa prav tako srečni kakor človek in divje živali. To je razlog, da je koza edina domača žival mnogoštevilnim plemenom, ki stanujejo okoli reke Zambezi, kjer je muha tsetse prava nadloga. Bili smo med antilopami, bivoli, cebrami in svinjami in vse te živali so mogle brez škode bivati med muhami, da-si je tako mala razlika med volom in bivolom, med ovco in antilopo, med konjem in zebro. Res nam ne gre v glavo, da muha enej živali škoduje, a drugej ne. Teletu ne škoduje muha, dokler je ono pri sescu, dočim pes, ako se napije mleka od bolne krave, gotovo pogine. Ti pojavi so tako čudni in nenavadni, da smo mislili, ta nadloga prihaja od kake biline a ne od muhe, no major Vardon z Madrasa je rešil to vprašanje. Odšel je s konjem na brežiček, kjer je bilo zloglasnih muh, pa ni dal konju niti vgrizniti trave. Pomudil se je na brežičku samo toliko, da je pregledal okolico in vlovil nekoliko muh, katere so mu konja zbadale. Deset dni pozneje mu je poginil konj.

Kedar morajo potniki ali trgovci gnati govedo po opasnih krajih, gonijo le ob hladnem času in to samo v jasnej noči. Takrat so muhe radi hladu kakor otrpnjene. Brez te previdnosti bi govede vselej prišla v nesrečo.

(Dalje nasl.)

Politične stvari.

Govor poslanca Kluna

v državnozborni seji dne 21. marca t. l.

(Dalje).

Koroški deželni šolski svet pripisuje zgoraj navedenim izjavam jako veliko važnost. Saj je sedaj v prijetnem položaji, da nam more odgovarjati s tem, kar se je v resnici zgodilo, s tem namreč, da slovenski narod sam ne mara tega, kar zanj zahtevamo, da je popolnoma zadovoljen z vredbo šole, kakoršna je sedanja na Koroškem. Tudi gospod poslanec za Beljak je menda tega mnenja, ker je rekel nasproti mojemu ožjemu somišljeniku, ki je v glavni razpravi govoril, (čita): „da o ljudski šoli na Koroškem gotovo zaradi tega ni govoril, ker

še ni pozabil enoglasnih ugovorov skoraj vseh slovenskih občin — in tu stoji: „Čujte! Čujte! na levici“ — „ugovorov, ki se odločno izrekajo zoper vsako premembo šolstva v jezikovnem oziru.“

Zaradi tega je pač vredno, da se nekoliko natančneje pregledajo te izjave, kajti drugače ni moč dognati njihove vrednosti. Na Koroškem imamo 75 slovenskih političnih občin, ne pa 65, kakor je to trdil gospod poslanec za Beljak, kajti za me je jezik prebivalstva merodajen, ne pa označenje političnih oblastnij ali celo občinski zastop. Teh političnih občin imamo v okrajnih glavarstvih celovškem 28, beljaškem 13, sv. mohorskem 4, velikovškem 29 in volfsberškem 1. Izmed teh 75 političnih občin je samo 29, tedaj ne popolnoma dve tretjini, napominane izjave sklenilo. Slovenskih šolskih občin brojimo na Koroškem 110 ne 91 — kajti tudi tukaj mi ni merodajno vrščenje s strani koroškega deželnega šolskega sveta, marveč narodnost učencev, in od teh 110 šolskih občin je pritrdilo le 32, tedaj komaj četrtina, znanim izjavam, ki so pa v mnogih slučajih ene in iste.

Ni res tedaj, da so te izjave sklenile skoraj vse občine, in ravno tako ni res, da so te izjave izšle od slovenskih občin. Povod izjavam je dalo marveč nemško društvo v Celovci, ki je tudi dotične obrazce razposlalo v neomahljivi zvestobi udanim mu občinskim svetovalcem, krajnim šolskim svetnikom, ljudskim učiteljem, ter lastnikom rudnikov in graščin.

Na Koroškem pa so občine, v katerih je prebivalstvo izključno slovensko in v katerih imajo vzlic temu veliko besedo nekateri mali tam bivajoči nemško-liberalni gospodje. To velja posebno za tovarniške pokrajine, kjer je slovensko prebivalstvo, ker dobiva delo in zaslugek pri večinoma nemško-liberalnih lastnikih tovarn, od teh odvisno, kar se kaže več ali manj v vseh javnih zadevah. Posebno imajo ti gospodje radi, da jih od njih odvisno prebivalstvo voli v občinski ali krajni šolski svet, katero potem vodijo po lastni previdnosti.

Taki občinski in krajni šolski sveti tedaj so izdali dotične izjave. Kdo pa bo tako priprost, da bo smatral te izjave za izraženo čisto in prosto voljo slovenskega prebivalstva? (Prav res! na desnici.)

Pri sebi imam natančen izkaz vseh teh izjav in tudi vse liste „Klagenfurter Zeitung“, v katerih so se iste objavile, ter bi lahko precej natanko povedal, kako je nastala ena ali druga izjava; omejiti pa se hočem samo na nekatere izmed njih, o katerih se je že govorilo v tej visoki zbornici in kar se mora popraviti. Prebivalstvo občine Straja Ves je slovensko in vrlo katoliško; podpisala ni samo prošnjo za slovenski učni jezik, marveč tudi peticijo za versko šolo.

(Dalje nasled.)

Govor drž. poslanca Tonklja

v državno-zborski seji dne 8. maja 1889.

(Dalje.)

Preidem sedaj k civilnemu sodišču. V civilno sodnih zadevah se mora razsojevati v istem jeziku, v katerem se je vložila vloga. To se pa ne godi, vsaj dostikrat ne, ter se temu mnogostranski izogibljejo.

Najhuje je tam, kjer se zaslišujejo priče po sodniku, ki ne razume njihovega jezika. Tu se ne pozivajo sodnje zapriseženi tolmači, marveč si pomagajo s tem, da prevaja zapisnikar, ki zna le nekoliko slovenski in ki je dostikrat navaden diurnist. Da to ni pravo postopanje in ne ugaja postavi, priznalo se mi bo, in strogo bi se moralo na to paziti, da bi sodnji uradniki v resnici praktično znali jezik.

Če sedaj govorim o Koroški, naglašal bi poprej, da mi ni toliko za to, da bi se tam nastavljali Slovenci, tudi ne za to, da bi se poslovenilo pravosodje, marveč le, da bi dobil tamošnji slovenski narod svojo pravico. (Poslanec Klun: Prav res!) Če ima koroško nemško prebivalstvo pravico — in to popolnoma priznavam —, da se pri sodišču zaslišuje v svojem jeziku, dobiva vloke in razsodbe v svojem jeziku, ima gotovo tudi slovensko prebivalstvo isto pravico. Če so pa na Koroškem nastavljeni slovenskega jezika nezmožni uradniki, godi se slovenskemu prebivalstvu krivica. Nj. ekselencija je v odgovoru na neko interpelacijo sam priznal da je potreba, če se hoče izogniti tolmačem, službe avskultantov; pomnožiti za pet, in sicer jih podeliti takim osebam, ki so zmožni slovenskega jezika. Kako se je pa stvar izvršila v praksi? Res je imenovalo pet avskultantov; eden izmed njih, ki je zmožen slovenščine, je bil že prej v Celovci; dva v resnici znata slovenski ter sta tu nastanjena. Dva druga pa, ki sta bila imenovana, ne znata slovenski; peti ni nikdar prišel v Celovec. Kako naj se tedaj temu odpomore, ni mi znano.

Sedaj pa kazenskopravno polje. Pri kolegijih štirih sodnikov, ki se morejo še precej sestavljati iz slovenskih sodnikov, če se prezre predsednik in podpredsednik, je še dosti povoljno. Toda kako je pa z zapisnikarji? Zapisnikar zna le tedaj slovenski, če je eden izmed teh dveh avskultantov pozvan. Če tedaj stranka, sodnik in avskultant znajo slovenski, vrši se vse gladko. Če pa svetnik ni zmožen slovenščine, poklicati se mora tolmač, kateri posel tudi v resnici opravljata ta dva avskultanta. To se godi tudi po napominanem imenovanji. To tedaj čemer so se hoteli izogniti, je zopet nastopilo. Zboljšalo pa se je vsaj v toliko, ker je tolmač zaprisežen in slovenščine zmožen mož. No, pri porotnikih je menda isto. Kaj se pa godi pri preiskovalnih sodnikih? V Celovci so trije preiskovalni sodniki, katerih pa nobeden ne zna slovenski. Navzoč mora biti tedaj zopet eden izmed teh dveh avskultantov. Če sta tedaj avskultanta le za to tukaj, da opravljata službo tolmača, kdaj bodeta sploh